

Porez na bogatstvo u Bosni i Herecegovini

Novi put ka pravednosti i demokratizaciji

ADISA OMERBEGOVIĆ ARAPOVIĆ, SARAJEVO

Juli 2017

- Ova sveobuhvatna studija historije i teorije oporezivanja je pokazala da je oporezivanje bogatstva važna komponenta funkcije poreske politike jer ukazuje na političku zabrinutost i orijentaciju ka cijelom sistemu mjera, koja bi trebala voditi ka ravnopravnijim ishodima kapitalizma. Oporezivanje bogatstva može dati poticaj za pametniju socijalnu politiku, dok bi u isto vrijeme ispravljala primjećeni trend da se u njenom odsustvu bogatstvo akumulira u rukama nekolicine.
- Oporezivanje bogatstva je veoma važan mehanizam u ispravljanju zala političke ekonomije neuspjele privatizacije u BiH, nezakonito stečenog bogatstva i sive ekonomije. Registri bogatstva pridonose demokratizaciji kapitalizma, destigmatizaciji poduzetništva i kapitalista, te na jedan veoma sistemski način ispravljaju pogreške neuspjele privatizacije.
- Potencijalno uvođenje poreza na bogatstvo može predstavljati značajan izvor sredstava. Imajući u vidu da se ukupno bogatstvo u BiH utvrđeno različitim metodologijama procjenjuje između 114 i 218 milijardi KM, sa poreznom stopom od samo 1% bi moglo donijeti prihode između 1,14 i 2,18 milijardi KM

Porez na bogatstvo u Bosni i Herecegovini

Novi put ka pravednosti i demokratizaciji

ADISA OMERBEGOVIĆ ARAPOVIĆ

Sarajevo, 2018.

Sadržaj

Sažetak studije	5
1. Politička ekonomija rastuće nejednakosti: razlog za oporezivanje bogatstva? .7	
2. Teorijska opravdanost oporezivanja bogatstva	9
3. Procjena uvođenja poreza na bogatstvo u BiH	13
3.1. Procjena sadašnjeg poreskog sistema u BiH – prostor za značajne promjene.....	13
3.2. Pravičnost i poreska politika – porez na bogatstvo i izvedba nejednakosti	17
3.3. Istorijska perspektiva i iskustva Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj po pitanju poreza na bogatstvo	21
3.4. Makroekonomski pristup procjeni utjecaja uvođenja poreza na bogatstvo u BiH	23
3.5. Kategorije bogatstva i procjena utjecaja uvođenja poreza na bogatstvo u BiH	24
3.6. Procjena bogatstva u Bosni i Hercegovini korištenjem makroekonomskih identiteta	25
3.7. Razmatranje politike i problema osmišljavanja poreza.....	27
Potencijalni prihodi i poreske stope	28
4. Zaključak	28
Bibliografija	29

Sažetak studije

Historijski, pravo na oporezivanje postoji i teoretski se opravdava tek nakon što su osnovne ljudske potrebe zadovoljene. Dakle, pravedno oporezivanje podrazumijeva također da oni koji imaju više bogatstva, plaćaju veće poreze, time finansiraju državu i javne usluge koje ona pruža, poput sigurnosti, obrazovanja, zdravstva.

Studija prikazuje da je kroz historiju oporezivanje promijenilo oblik, pa se danas više oporezuju prihodi i potrošnja (porez na dohodak, PDV, porezi iz plate za zdravstvo, penziono osiguranje itd.), jer je lakše administrirati takve poreze i smatraju se efikasnijim za prikupljanje. Također, ovi porezi imaju široku osnovu tj. primjenjuju se na veliku poresku osnovicu tj. populaciju. (npr. svi plaćamo porez od 17% prilikom kupovine svih proizvoda i usluga u BiH). Da pojednostavimo, lakše i brže je napuniti državne kase oporezivanjem velikog broja ljudi, tj. sve plate, sve transakcije prilikom kupovine, itd., nego selektivno oporezivati nakon što se utvrdi da neko ima višak novca iz kojeg može plaćati više poreze.

Ova studija nudi historijske dokaze da poreski sistemi koji su u bliskoj prošlosti oporezivali bogatstvo ili trenutno oporezuju bogatstvo, uglavnom su asocirani s manjom nejednakošću u društvu, te možemo zaključiti da je porez na bogatstvo u tim sistemima dokazom političkog značaja pitanja jednakosti i pravednije raspodjele društvenog dohotka. U ovim društvima niz mjera, poput progresivnog oporezivanja dohotka i profita, pratile su oporezivanje bogatstva kako bi se korigovali tržišni ishodi kapitalističkog modela.

Zapitamo li se da li je moguće ostvariti pravedniju raspodjelu dohotka u društvu bez oporezivanja bogatstva, moramo se osvrnuti na trendove koncentracije bogatstva u posljednjih nekoliko decada u razvijenim kapitalističkim državama koje govore da 1% svjetske populacije posjeduje oko 90% ukupnog bogatstva. Iako zvanične podatke o strukturi raspodjele društvenog dohotka za BiH nemamo, izuzev medijskih izvještaja o porastu broja milionera i milijardera u BiH društvu, ishodi kapitalističkog modela u BiH su još drastičniji u

smislu porasle nejednakosti, tako da podaci daju dobar indikator i za trend porasle nejednakosti u BiH.

Postavljaju se pitanja zašto bogati postaju sve bogatiji, a siromašni još siromašniji i kako korigovati ovaj opasni i nepravedni trend u društvu, te koje su to politike koje mogu društvo učiniti pravednijim, a ishodi iz ekonomskog sistema boljim za sve građane?

Ogroman prostor za korektivne mjere postoji u oblasti fiskalne politike, posebno poreske politike. Bosna i Hercegovina je naslijedila veći dio poreske politike bivše Jugoslavije, u kojoj je dominantna bila radnička klasa, pa je i sistem oporezivanja bio baziran na oporezivanju dohotka iz kojeg su se finansirali penzioni sistem, zdravstvo, te ostale funkcije države. Nije bilo progresivnog oporezivanja, jer nije bilo velikih razlika u dohotku. Kapital je pripadao svima, a dohodak od kapitala je pripadao društvu. Stoga nije ni bilo potrebe za ovim vidom oporezivanja. Tranzicijom u kapitalističku tržišnu ekonomiju, BiH nije usvojila poresku politiku koja bi pratila ovu izmjenu ekonomskog modela. Studija daje pregled poreske politike u BiH, gdje se na već značajno oporezovan rad uvodi indirektni porez u formi PDV-a, koji najviše opterećuje one koji imaju niži dohodak, jer je dokazano da je PDV vrlo regresivan porez, koji veći teret stavlja na one koji imaju manja primanja.¹ Ovo duplo oporezivanje onih koji žive od rada, prvo putem vrlo visokih poreza na rad, pa onda kroz porez na potrošnju je nepravedan i odnos se mora mijenjati u korist onih koji žive od rada tj. veći teret oporezivanja se mora prebaciti na one koji žive od kapitala i akumuliranog bogatstva.

¹ Jasno je da zbog marginalnog konzumiranja, veći dio dohotka siromašnih troši se na robu i usluge (a štednja je na niskom nivou ako ikako postoji), i stoga plaćanje PDVa u odnosu na njihove prihode je viši nego za one sa većim prihodima. Studiji koji tvrde da PDV nije regresivan, pretpostavljaju da štednja i pozajmljivanje poprave ove posljedice, ali takve tvrdnje su upitne jer većina siromašnih nemaju ušteđeno, a posuđivanje ih čini još siromašnijim.

Kako bi vidjeli da je PDV regresivan, pogledajte *Economisch Statistische Berichten*, gdje Rens Trimp za Centralni biro za statistiku i Flip de Kam sa Univerziteta u Groningenu dokazuju da dok su porezi na dohodak u Nizozemskoj vrlo progresivni, svi ostali porezi (PDV, socijalno, trošarine i sl.) su toliko regresivni da ukupni teret poreza je gotovo ravnopravan za sve skupine bez obzira na njihov prihod. Svi plaćaju 40%. (Magazin *The Economist*, 1. decembar, 2011.)

Koliko prostora ima za progresivnije forme oporezivanja takođe studija dokazuje, jer države EU, čak i one koje prate mnogo liberalniji, anglosaksonski kapitalistički model, imaju mnogo progresivnije oporezivanje dohotka i profita, pa postoji ogroman prostor u domenu poreske politike na putu ka pravednijem bh. društvu.

Postavlja se pitanje da li je neophodan porez na bogatstvo ukoliko se opredijelimo za progresivno oporezivanje dohotka i poreza, te oporezivanje luksuza? Oporezivanje bogatstva je neophodno kao korektivna mjera, primarno, zbog sistemskih grešaka i prethodne privatizacije s lošim ishodom. Oporezivanje bogatstva je mnogo brža, sistemska mjera, od svih sudova, koja može ispraviti prethodnu upitnu akumulaciju kapitala, te tako ispraviti nagomilane nepravde u društvu, koje mu sada prijete trajnom neravnotežom. Ovo je mjera pravednije raspodjele tereta u društvu, tako da oni koji imaju više, treba da vrata svoj dug društvu koje im je omogućilo da steknu to isto bogatstvo. Studija također pokazuje da se porez na bogatstvo propagira kao sistemska korektivna mjera ishoda iz kapitalističkog modela, potrebna radi spriječavanja daljnje opasne koncentracije bogatstva u rukama malog procenta populacije, što prijeti društvenoj ravnoteži i opstanku samog kapitalističkog modela.

Oporezivanje bogatstva, u formi jednokratnog poreza s višegodišnjom otplatom, mjera je koja je 2011/2012² predložena u Njemačkoj od strane stranke Zelenih, kako bi se pravednije raspodijelio teret mjera nakon ekonomske krize 2007/2008. godine, kada je država koristila novac poreskih obveznika da spašava vlasnike kapitala. Dakle, porez na bogatstvo kao korektivna mjera je zaista mjera koja seže mnogo dublje od svakodneve fiskalne politike, posebno u situacijama gdje je nepravda iz prethodnih politika očigledna i gdje su nepravdni prethodni ishodi kamen spoticanja za dostizanje pravednijeg društva i demokratizacije samog kapitalizma.

² <http://www.spiegel.de/international/germany/german-opposition-calls-for-wealth-tax-a-849131.html> zadnji pristup bio je 30. juna, 2017.

<https://www.gruene-bundestag.de/files/beschluesse/vermoegensabgabe.pdf> zadnji pristup bio je 30. juna, 2017.

Postavlja se pitanje da li je porez na bogatstvo samo politička mjera koja doprinosi ispravljanju grešaka iz neuspjele privatizacije i prethodne dvije dekade akumulacije kapitala u sivoj zoni ili je ova politika sposobna pomoći i boljem poslovnom okruženju, tako što će prikupiti značajnu sumu poreza, kako bi se, na drugoj strani, porezi na rad mogli smanjiti, a rasterećenjem oporezivanja rada, podstaći zapošljavanje?

Studija ilustrira potencijal oporezivanja bogatstva putem nekoliko različitih metodologija i pokazuje da je ukupno bogatstvo u BiH procijenjeno u rasponu od 73 do 218 milijardi KM. Oporezivanje ovog bogatstva simboličnom poreskom stopom može donijeti oko 0,5 do 1 milijardu KM prihoda za državu godišnje. Porezi prikupljeni iz ovih izvora, u usporedbi s trenutnom strukturom prikupljenih poreza, gdje direktni porezi učestvuju sa oko jednu milijardu KM, značajna su sredstva koja mogu postati izvor finansiranja drugih poreskih reformi zacrtanih Reformskom agendom, u vidu rasterećenje poreza na rad, u vidu umanjenja doprinosa za penziona i zdravstveno osiguranje, itd.

Jedan od bitnih argumenata za uvođenje poreza na bogatstvo i direktnih poreza uopšte je što je dokazan³ pozitivan uticaj ovih poreza na građansku svijest i politički aktivizam u smislu promocije istih, te ova mjera doprinosi demokratizaciji u društvu. Osim promocije aktivizma i učešća građana u političkim procesima, uspostava mehanizama i administrativnih kapaciteta za njihovo prikupljanje kroz stvaranje Registra bogatstva te podataka o bogatstvu svakog pojedinca koji će biti dostupni poreskim institucijama su veoma bitna mjera u sprečavanju korupcije, sive ekonomije i potencijalne utaje poreza. Možda još bitnije, Registar bogatstva uključuje registar državnog bogatstva u jednom društvu, uključujući prirodne resurse, što su davno uradile mnoge razvijene države, kao bi se izgradio kapacitet za bolje planiranje javnih politika,

³ '...direktni porezi utječu na duh građanske odgovornosti među poreski obveznicima. Direktni porezi su način da poreski obveznici direktno doprinesu društvu, a to ih čini više zainteresiranim za trošenje javnih budžeta, te da li su prikupljeni prihodi pravilno potrošeni ili ne. Drugim riječima, građani postanu oprezniji i paze koliko poreza država prikupi i kako se koristi. Poreski obveznici postaju svjesni njihovih prava i obaveza. U demokratskoj državi, građanska svijest provjerava da li postoji rasipanje u javnim rashodima.' Esmaeel E.S. (2013), 'Uticaj direktnog i indirektnog oporezivanja na potrošače, Žurnal inženjerstva, Vol 3, Issue 6, pp 8-13.

a posebno bolje ekonomsko planiranje. Javne politike u domenu socijalne politike su posebno značajne, jer registar bogatstva omogućava socijalne transfere i ciljanje socijalne politike na bazi imovinskog statusa tj. nivoa bogatstva nekog pojedinca, što će biti značajan pomak u odnosu na socijalnu politiku u BiH koja je loše usmjerena i bazirana na stečenim pravima, a ne stvarnom potrebom za socijalnom pomoći.

Da li postoji način da se uvođenje ovog poreza pojednostavi i koje su lekcije iz drugih država koje imaju iskustva s porezom na bogatstvo, a koje BiH može usvojiti kako bi osigurala provođenje nove efikasne i efektivne politike? Dokazano je da prag bogatstva treba postaviti visoko. Također, potrebno je uskladiti progresivnu stopu oporezivanja dohotka s novcem od oporezivanja bogatstva kako efektivna stopa oporezivanja ne bi bila previsoka i kako ne bi motivirala odliv kapitala iz države. Isto tako, potrebno je izbjeći oslobađanja od poreza u vidu različitih formi imovine, jer se onda može motivirati transfer kapitala u one forme imovine koje su oslobođene od poreza. Dakle, ključ je imati što jednostavniji porez koji se primjenjuje na one koji su zaista veoma bogati. Ove mjere podsjećaju na jednostavnost „Zakata“ kao poreza u simboličnoj sumi na imovinu koja je pasivna i koja se ne koristi u islamskoj pravnoj zaostavštini. Na ovaj način porez na bogatstvo također osigurava da se sve forme imovine stavljaju u svrhu društvenog dobra, što je ekonomska teorija također navela kao jedan od bitnih razloga oporezivanja svih formi bogatstva, jer u nedostatku oporezivanja bogatstva nema garancije da se ono stavlja u funkciju, dok porez na bogatstvo motivira pozitivnu ekonomsku aktivnost, a sprječava zamku akumulacije bogatstva koje ne doprinosi društvenom dobru.

Dakle, porez na bogatstvo je mjera koja ostvaruje niz društveno poželjnih ciljeva poput ispravljanja nepravednosti nelegalno stečenog kapitala i velike nejednakosti proizišle iz tranzicije. Porez na bogatstvo prikuplja prihode kako bi se smanjili porezi na rad, a oni koji imaju manje u ovom društvu djelimično oslobodili velikog tereta oporezivanja prihoda i potrošnje koji ih opterećuju. Posljedično, umanjuje se nepravda i nejednakost, a društvo čini stabilnijim. Porez na bogatstvo kao direktni porez,

podstiče aktivizam i političko djelovanje jer se građani onda više brinu o tome kako se troši poreski novac koji je tako očigledno uzet od onoga što su oni zaradili. Porez na bogatstvo ima i dublju pozadinu u ekonomskoj teoriji, jer osigurava da se sva produktivna sredstva u ekonomiji zaista stavljaju u interes društva, pošto porez na bogatstvo tj. kapital osigurava da se isti stavlja u produktivne svrhe kako ne bi 'izgubio' na vrijednosti. Porez na bogatstvo gradi državu i njenu administrativnu sposobnost da prikuplja poreze, distribuira socijalna davanja na osnovu stvarnih potreba i još bitnije daje temeljni okvir za dugoročno ekonomsko planiranje i razvoj ekonomskih politika.

1. Politička ekonomija rastuće nejednakosti: razlog za oporezivanje bogatstva?

Bosna i Hercegovina je doživjela porast nejednakosti koja je pratila njen proces tranzicije sa centralno planske ekonomije na slobodnu ekonomiju. Propali pokušaj privatizacije se još uvijek doživljava kao uzrok nedaća većeg dijela radno sposobne populacije koja smatra da su njihovi životi uništeni. U očima javnosti privatizacija je neuspješna i korumpirana. Nejednakost mjerena Gini koeficijentom je porasla sa 0,24, kolika je bila u bivšoj Jugoslaviji, na 0,36 (OECD, 2014). Samo ovo mjerenje ne oslikava opštu percepciju da je veoma mali dio populacije imao koristi od sadašnjeg ekonomskog sistema, gdje je često mogao zaobići zakone radi svoje koristi i profita, dok se je velika većina našla u nepovoljnom položaju, uskraćena za budućnost, pristojan život i pravo na rad.

U isto vrijeme javne finansije u BiH prolaze akutnu krizu. Ova kriza je kulminirala 2013. godine kada je BiH pristala na uvjetovani kreditni aranžman sa MMF-om. Ipak, fiskalna pozicija je do danas nekonsolidovana i vlasti se još uvijek veoma oslanjaju na zajmove kako bi održale svoje budžete i servisirale dugove. Od 2016. godine BiH je prošla kroz dvije godine stalne diskrecione fiskalne konsolidacije. Ovaj proces je uključivao smanjenje javne potrošnje, blago smanjenje plata i povećanje regresivnih poreza kao što su akcize, te i blago povećanje poreza na prihod. Unatoč izričitoj želji

BiH vlasti da prošire poresku osnovicu, uvođenje poreza na bogatstvo nikada nije razmatrano. Porez na bogatstvo bi bio privlačan u distribucijskom smislu i oporezivanje bogatih može biti veoma važan element socijalne solidarnosti, posebice u vrijeme kada životni standardi većinskog dijela populacije postaju sve gori. Međutim, u kontekstu propale početne privatizacije i nepravde koju je proizvela, najveća korist od poreza na bogatstvo (Piketty, 2014) bi bila pravda koju bi pružio brže nego svi sudovi, u ispravljanju svih zala nezakonito stečenog bogatstva prouzrokovanih dvadesetogodišnjim prisustvom sive ekonomije, korupcije i nedostatkom vladavine prava. Doista, tamo gdje je sudstvo sporo ili gdje više nije moguće djelovati kroz pravosudni sistem, porez na bogatstvo bi osigurao naknadu za društvo kao sustavnu mjeru koja bi neutralizirala drastične socioekonomske posljedice koje su rezultirale zbog nezakonito stečenog bogatstva i pojave ozbiljnog širenja društveno-ekonomske nejednakosti.

U današnjem poretku liberalnog kapitalizma, socijalno kapitalističke demokracije oporezuju trošenje i prihode mnogo više nego bogatstvo i kapital, što je slučaj i u Bosni i Hercegovini, tako da bi početni cilj pravednijeg društva koji se koristi kao opravdanje oporezivanja prihoda od rada i trošenja trebalo revidirati i ispitati iz ugla pravde prema onima kojima je trebao donijeti koristi i veću dobrobit. Velike socijaldemokracije se nisu uspjele odbraniti od negativnih uticaja slobodnog protoka kapitala, ponajviše zbog činjenice da politički sistem nije sposoban kontrolisati veliki kapital u njegovom kretanju prema sigurnim utočištima i izbjegavanju poreza, dok su građani opterećeni finansiranjem socijalne države. Danas ova nepravda prijeti da uništi socijaldemokratiju kao političku opciju, jer se nepravični ishodi socijalnog kapitalizma pripisuju socijaldemokratiji kao ideologiji i političkoj opciji dok se spas traži u protekcionizmu, nacionalizmu koji nažalost nemaju nikakv korektivni potencijal da isprave početne nepravde zbog kojih se politika okreće ka populističkoj ideologiji.

Socijalno kapitalistička demokratija se posmatra kao političko uređenje gdje politika samo omogućava manipulaciju države određenim interesom, što samo dalje produbljuje nepravdu u

ekonomskom sistemu. Ovo je posebno bitno u Bosni i Hercegovini gdje u teoriji imamo veliku socijalnu državu i nasljeđene politike redistribucije zasnovane na pravima i populizmu u svom najgorem obliku, koje se koriste kako bi se državni i politički sistem iskoristio u korist nekolicine. Nekolicine onih koji su omogućili ilegalne tokove novca kako bi izbjegli poreze i koji već dvije decenije doprinose ovakvom stanju. Mi naravno krivimo kapitalizam slobodnog tržišta za ovu privatizaciju države određenim interesom, koji je često interes velikog kapitala.

Finansijski kapitalizam i njegova diskriminacija u korist onih koji imaju pristup finansijskom kapitalu, ne samo na osnovu zaloga, koji je većinom privilegija bogatih, nego i onih koji imaju političke veze, kreira okruženje gdje bogatstvo stvara bogatstvo i ovaj sistem u društvu učvršćuje nepravdu i nejednakost koje su se akumulirale u Bosni i Hercegovine u protekle dvije decenije. Drugim riječima, dok god privilegija financiranja bogatstva putem kreditanja nije demokratizirana, ostaje argument da bi se ovo bogatstvo trebalo oporezivati kako bi se uveo nadzor nad ovom tendencijom finansijskog sistema da učvršćuje prava onih koji kapital drže u svojim rukama. Sve veća koncentracija bogatstva u razvijenom svijetu koji je u rukama nekolicine dokazuje da sistem nije napravljen da sam sebe ispravlja u cilju postizanja veće pravičnosti i jednakosti, tako da porez na bogatstvo može služiti kao mehanizam korekcije za nepravde svojstvene sistemu finansijskog kapitalizma.

U ovoj političkoj ekonomiji u Bosni i Hercegovini motivirani smo otvoriti pitanje reforme poreskog sistema, sa ciljem ispravljanja nepravdi ekonomskog sistema, koje su se akumulirale tokom vremena jer su crni tokovi novca predugo izbjegavali poreze zbog nepostojanja vladavine prava koje je praćeno gomilanjem bogatstva u rukama nekolicine. U isto vrijeme razmatramo nepravde poreskog sistema koje proističu iz činjenice da poreska politika koči građane koji žive od svoga rada i djeluje protiv zapošljavanja i zdrave investicije. I bez da prikupi velike sume novca registri poreza na bogatstvo nude odlične prednosti kako u iskorjenjivanju sive ekonomije tako i u ispravljanju zala

loše stečenog bogatstva na veoma sistematičan način i brže od bilo kojeg sudskog sistema, dok u isto vrijeme promovisu jednakost i demokratizaciju kapitalizma (Piketty, 2014).

Unatoč ovim argumentima, koji su zasnovani na političkoj ekonomiji i ideološkom stanovištvu i koji uporište nalaze u historijskim dokazima zabilježanim u Bosni i Hercegovini mi u Poglavlju 2 istražujemo teorijsku pozadinu za oporezivanje bogatstva. Poglavlje 3 nudi nove metodološke pristupe u procjeni uticaja uvođenja poreza na bogatstvo u Bosni i Hercegovini, te predstavlja glavne rezultate analize sličnog poreza u drugim zemljama, kao i preporuke koje one nude po pitanju izrade buduće politike oporezivanja bogatstva u Bosni i Hercegovini. Poglavlje 4 daje zaključak o glavnim implikacijama i preporukama za zakonodavce.

2. Teorijska opravdanost oporezivanja bogatstva

Teorijski temelj za oporezivanje je u konačnici diskusija o ulozi države i funkciji koju država pruža kroz prikupljanje poreza od svojih subjekata. Zbog toga iznos poreza koji država može opravdano prikupiti ovisi o ulozi države koju su njeni građani dogovorili u kolektivnom ugovoru. U tom smislu klasični liberali se bore za malu državu koja svoje građane oporezuje samo kako bi financirala ograničenu ulogu države u pružanju sigurnosti i vladavine prava. S druge strane, u teorijskim osnovama socijaldemokratije ideali jednakosti, solidarnosti i zajedništva zahtjevaju, između svega ostalog, mnogo veću ulogu države u osiguravanju pristupa zdravstvu, obrazovanju i osnovnom ljudskom postojanju svim njenim građanima i samim tim finansiranje ovih funkcija zahtjeva mnogo veće poreze. Veći iznos poreza u socijaldemokratiji je također potreban u cilju izvršavanja redistribucijskih funkcija i osiguravanja pravičnije raspodjele prihoda u društvu. U ekstremnoj poziciji, država bi trebala ulagati u infrastrukturu, istraživanje i ekonomski razvoj, kako bi ova uloga pružila osnovu za opravdanost znatnog oporezivanja njenih subjekata.

U ekonomskoj teoriji optimalno oporezivanje kreira optimalne prihode na najučinkovitiji način, to jeste sa minimalnim gubitkom društvenog blagostanja. Laički rečeno, oporezivanje nije optimalno ako počne ograničavati privrednu djelatnost i samim tim prouzrokuje smanjenje poreskog prihoda. Ovo u konačnici smanjuje blagostanje i standard života građana i na koncu djeluje u smjeru socijalne neravnoteže i vodi ka ogorčenosti prema državi i vlasti. Poresko opterećenje u Francuskoj prije Revolucije 1789. godine je bilo veoma veliko i viđeno kao finansiranje rasipništva vladajuće elite, te je dovelo do socijalnih nemira. Danas je u BiH moguće povući paralelu sa velikim poreskim opterećenjem građana koji obavljaju zakonitu privrednu djelatnost u privatnom sektoru i finansiraju vladajuće elite koje žive iznad mogućnosti društva u cjelini što može dovesti do socijalne neravnoteže i urušavanja cjelokupnog pravnog i ekonomskog poretka zbog njegove nestabilnosti. Ova ružna strana političke ekonomije u BiH pokazala je svoje lice u februaru 2014. godine i potaknula je promjenu smjera u EU politici prema BiH. Međutim, od tada nismo vidjeli neke velike promjene u strukturi ekonomskih poticaja i sistema, uključujući oporezivanje, koji bi ispravili ove nepravde sadašnjeg ekonomskog poretka u BiH.

Zbunjujuća kombinacija finansijske liberalizacije, kojoj teže i liberalni i socijalni kapitalizam, a koja štiti cjelokupan kapital u odnosu na prihode od rada i rashode, predstavlja okvir u kojem možemo govoriti o potencijalnom uvođenju poreza na bogatstvo u BiH kao načinu postizanja pravičnije ekonomske i socijalne politike. Iz ove perspektive oporezivanje kapitala koji ima koristi od ovog sistema i koji država tako lako kreira putem finansijskog sistema i mehanizama emisije kredita izgleda tako ispravno. Međutim kako bi ekonomski opravdali ovu ideju neophodno je okrenuti se istoriji i pogledati kada smo prestali oporezivati bogatstvo i počeli oporezivati rashode i prihode.

U teorijskim spisima u osnovi postoje tri osnove za oprezivanje: 1. Bogatstvo ili kapital ili realizirana dobit; 2. Prihod; 3. Rashod. Četvrta osnova za oporezivanje koju Francis A. Walker (1888) zagovara veoma rano u ekonomskoj istoriji je sposobnost, ili urođena ili stečena moć kreiranja ili stvaranja

vrijednosti. Ključna diskusija o pravičnosti neke od osnova za oporezivanja je u sferi pravde i mogućnosti oporezivanja subjekata na osnovu njihove relativne sposobnosti da podnesu poresko opterećenje u odnosu na druge. Tako da se **u jednom trenutku u istoriji smatralo da je jednako oporezivanje svog bogatstva u ovom kontekstu pravedno i da se lični dohodak ne bi trebao oporezivati, jer bi se lični dohodak prvobitno trebao smatrati nedostupnim za oporezivanje sve do zadovoljenja osnovnih ljudskih potreba, dok se bogatstvo smatralo dobrom osnovom za pravednu procjenu relativne moći subjekta da plati poreze u odnosu na druge. O sposobnosti subjekta da podnese teret finansiranja države ili šire socijalne ciljeve u odnosu na druge možemo govoriti samo onda kada prihod postane bogatstvo nakon što su sve ljudske potrebe zadovoljene.** U kontekstu ovog argumenta sadašnji poreski sistemi koji oporezuju lični dohodak i potrošnju prije zadovoljenja osnovnih ljudskih potreba su u potpunosti suprotni teorijskim radovima o oporezivanju.⁴

Razlog možda leži u činjenici da je jednostavnije oporezivati prihod i potrošnju, jer je procjena bogatstva komplikovana. Konkretno, pitanje procjene bogatstva je komplikovano zbog problema korisne vrijednosti određenih oblika bogatstva koji su se u ekonomskim sistemima vremenom mijenjali, gdje su dobijali ili gubili na vrijednosti. Ipak, neki oblici bogatstva su istorijski gledano bili dobra osnova za procjenu sposobnosti plaćanja poreza ako je to bogatstvo ili imovina imala korisnu ili tržišnu vrijednost. U današnjem svijetu finansijskog kapitalizma korisna vrijednost imovine kao osnova oporezivanja i sposobnosti plaćanja poreza je postala komplikovana, jer se imovina stječe putem kredita, a ne nužno putem štednje kako je to bilo ranije.

Bogatstvo ili imovina koji se stječu putem štednje su dobra procjena sposobnosti plaćanja poreza. Štednja je također bila preduslov za bolji životni standard i osiguranje boljeg obrazovanja i

zdravstva, a u ranijem sistemu oporezivanje imovine nije „ubilo“ motiv za štednju. U sistemu gdje se kreditom finansira imovina, obrazovanje i zdravstvo, motivacija za štednju je smanjenja ili skroz izgubljena, a neto bogatstvo ili bogatstvo nakon što su izmirene sve kreditne obaveze treba da bude osnova za sposobnost plaćanja poreza. U teoriji je moguće da se velika vrijednost imovine finansira putem kredita, dok je sama vrijednost te imovine osnova za kredit. Jednom kada imovinski mjehurić pukne i vrijednost imovine se smanji, osobe koje su uzele kredit sada nisu u mogućnosti servisirati kredit i suočene su sa finansijskim poteškoćama. U ovom svijetu emisije kredita, vrijednost imovine je promjenjivija nego je to ranije bio slučaj. Kao odgovor na ovaj problem sada se u Norveškoj koriste kompleksni mehanizmi valorizacije kako bi se odredila vrijednost privatnih domova prije nego se počnu koristiti kao osnova za oporezivanje i prije nego se naplati porez na bogatstvo.

Unatoč složenosti izračuna neto bogatstva zbog problema sa valorizacijom i kreditnim obavezama naspram ovog bogatstva argument za oporezivanje bogatstva je dat u samim trendovima koncentracije bogatstva tokom vremena. Podaci o koncentraciji bogatstva pokazuju da se sklonost društva da prikupi veće bogatstvo nije promjenila i argument da motivacija za štednjom ne postoji je pobijen samom činjenicom koncentracije ogromnog bogatstva u rukama nekolicine. Zapravo, trend je da nekoliko procenata populacije posjeduje više od 90% bogatstva u razvijenim kapitalističkim demokratijama. Zbog toga argument da se porez na bogatstvo više ne može koristiti kao osnova za oporezivanje biva osporen kako se bogatstvo akumulira i množi na način koji danas povećava nejednakost više nego je to ranije bio slučaj. U ovom kontekstu uređenje i uvođenje poreza na bogatstvo čak ima više smisla iz ekonomske i socijalne perspektive.

U kontekstu koncentracije bogatstva i mehanike finansijskog kapitalističkog društva⁵ možemo reći

⁴ Ova logika je svojevrstnu potvrdu dobila u savremenom dobu kroz zagovaranje Milтона Friedmana za negativne poreze tj. neubiranje poreza od onih ispod određenog nivoa dohotka uz novčani transfer tj. dodatne prihode do potrebnog minimuma za dostojanstven život. Friedman, Milton (1987). Leube, Kurt, ed. "The Case for the Negative Income Tax." *The Essence of Friedman*. Hoover Institution Press: 57–68.

⁵ Još jedan od dokaza potrebe za promišljanjem poreske politike današnjice je prijedlog za oporezivanjem robota u novoj ekonomiji (vidi 'Economist' magazin od 27. februara 2017.god.), te Robin Hood porez na finansijske transakcije koji se razmatrao u EU kako bi se društveno-negativne posljedice prekomjernih finansijskih transakcija koje destabilišu finansijski sistem i koje nemaju pozitivnu društvenu funkciju stavile pod kontrolu (vidi objavu časopisa 'The Guardian' od 18. februara 2017.god.).

da je većina ljudi možda manje sklona štednji (ili je njihova sposobnost da štede umanjena) dok je štednja privilegija bogatog sloja društva. Onda to postaje pitanje političke moći da se utiče na javnu politiku, a ne opravdanost za oporezivanje bogatstva koja se javlja kao pitanje na koje je potrebno odgovoriti (Piketty, 2014). Zapravo, velika koncentracija bogatstva omogućava lakše uvođenje poreza na bogatstvo sa veoma visokom gornjom granicom. Sistem koji se je oslanjao na argument da je jeftiniji i učinkovitije oporezivati sve prihode i potrošnju nego neto bogatstvo, što zahtjeva procjenu sposobnosti plaćanja poreza, je propao, jer je ovaj sistem omogućio iznimnu akumulaciju bogatstva u rukama nekolicine dok je u isto vrijeme kreirao veliku poreski teret na prihode od rada i potrošnju. Na kraju je ovaj sistem nedvojbeno pogrešan jer oporezuje prihode od rada ili bilo koje prihode prije nego što su osnovne ljudske potrebe zadovoljene.

Također nameće se i teorijsko pitanje korištenja kapitala i politika koje su izrađene kako bi se osiguralo da se kapital usmjerava u socijalnu i privrednu upotrebu. U tom smislu mi možemo tvrditi da je porez na bogatstvo poželjna politika kojom se osigurava da vlasnik kapitala taj isti kapital daje za veću socijalnu upotrebu. U bivšoj Jugoslaviji, bogatstvo i kapital su se davali u privrednu upotrebu, a pripadali su cijelom društvu, te se smatralo da je njihovo korištenje za kreiranje dodatne ekonomske vrijednosti pripadalo svima. U svojoj socijalističkoj prirodi ovo bogatstvo je bilo oslobođeno poreza, jer je osoba ili subjekt u čijim je rukama bogatstvo ustvari bila zastupnik ostalih. U ekstremnim slučajevima ovaj argument može postati opravdanje državi da oduzme bogatstvo ili da ga nacionalizuje, kako bi mogla obavljati privrednu djelatnost zarad većeg društvenog dobra. Međutim, ovaj pristup nema oslonca u jednakosti niti u ekonomskoj opravdanosti, jer nikada nećemo biti sigurni da li pojedinac ili država stavljaju bogatstvo i kapital ili akumulirano bogatstvo u kreiranje buduće privredne djelatnosti i samim tim za veće društveno dobro. Ovo je očigledno nama koji smo svjedoci da se danas u Bosni i Hercegovini mnogi državni resursi ne koriste ili ne usmjeravaju u privrednu djelatnost. Da postoji porez na bogatstvo ili kapital koji bi natjerao njegove vlasnike

(čak i ako je to država) da ga koriste onda bi u današnjem ekonomskom sistemu vidjeli mnogo manje traćenja resursa.

U ovom kontekstu gdje je nemoguće jamčiti da će se bogatstvo usmjeriti u privrednu djelatnost i kreiranje vrijednosti, porez na bogatstvo služio bi kao alat koji „tjera“ bogatstvo da bude aktivno ili tjera njegove vlasnike da usmjere bogatstvo i kapital u privrednu upotrebu kako ne bi izgubili na vrijednosti. Zbog toga je porez na bogatstvo neophodan kako bi se osiguralo da vlasnik bogatstva i kapitala, čak ako je to i država, usmjeri kapital u privrednu upotrebu ili djelatnost kako bi bili sigurni da služi većem društvenom dobru. Samim tim porez na bogatstvo služi kao mehanizam koji osigurava više pravde i štiti ekonomski interes društva kao cjeline. Ista logika se spominje u islamskom zakonu kada se Zekat, porez na pasivno bogatstvo pojedinca, opravdava kao porez koji motiviše muslimane da svoje bogatstvo produktivno iskoriste.

U malo užem tehničkom smislu optimalno oprezivanje je ono koje postiže najviše koristi za potrošače. **Rezultati teorijskog rada na ovu temu pokazuju da su najučinkovitiji porezi paušalni porezi koji ovise o sposobnosti ili uzimajuju u obzir nejednakost sposobnosti poreskih subjekata da plate porez. U ovom su kontekstu paušalne stope skoro optimalne. Međutim, poznavanje sposobnosti za plaćanje poreza je bit dizajna poreske politike zakonodavca.** Ono što N. G. Mankiw (2009) zaključuje pri pregledu ovih teorija o optimalnom oporezivanju jeste da bi najbolji način oporezivanja, uzimajući u obzir izazove dinamičkog privrednog okruženja, bio izrada ličnih poreza u bilo kojoj godini koja je predmet istorije prihoda, što je u stvari blizu argumentu oprezivanja bogatstva jer prihod akumuliran tokom godina predstavlja bogatstvo. Čak i Mankiw (2009:26) upozorava da se kao bogatstvo treba uzeti svaki oblik istog, uključujući skupu pokretnu imovinu i luksuzne predmete, a njihovo neoporezivanje bi kaznilo one koji štede u drugim oblicima bogatstva.

Od sada je zajednički nazivnik različitih argumenata taj da pravičan sistem oprezivanja zahtjeva procjenu kapaciteta subjekata da doprinesu širem

društvenom cilju nakon što su zadovoljili svoje osnovne potrebe i da se onda oporezuju na osnovu te procjene. Zbog toga bi prvi korak u kreiranju pravednijeg poreskog sistema u BiH zahtijevao uspostavu registara bogatstva, što je nešto što su razvijene kapitalističke demokratije uradile prije nekoliko stotina godina. Također u zemljama u kojima je poreska osnovica mala zbog velikog udjela sive ekonomije, neizbježan rezultat je veća upotreba regresivnih indirektnih poreza, kao što je PDV, koja je također praćena padom ulaganja i manjim stopama ekonomskog rasta tako da se reforma poreskog sistema u ovakvim društvima smatra kao neophodan prvi korak ka zdravijoj ekonomiji.

Na kraju, reforma poreskog sistema u BiH bi trebala voditi ka pravičnijem sistemu oporezivanja koji bi uzeo u obzir širi globalni kontekst i lekcije koje ukazuju na nepravdu oslanjanja na porez na prihod i rashode, dok je kapital oslobođen od finansiranja države koja mu je omogućila nastanak⁶ i koja mu osigurava da zaradi povrat na kapital. Reforma poreskog sistema i politike u BiH je još važnija u smislu ispravljanja nepravdi koje su proistekle iz slabe države i niske poreske osnove, te sporog razvoja institucija koje su bile potrebne za uspješnu tranziciju u funkcionalni demokratski kapitalizam, koji bi se mogao nazvati socijalnim kapitalizmom na bosanski način.

Sa prizme standardnih ciljeva oporezivanja iz literature o porezima, koja navodi četiri cilja oporezivanja: 1) povećanje prihoda; 2) smanjenje prekomjernih dohodata i nejednakosti u bogatstvu; 3) politička razmatranja i 4) sposobnost korištenja poreza kako bi se uticalo na ekonomsko ponašanje na privatnim tržištima, porez na bogatstvo bi služio drugom cilju dok bi u isto vrijeme dotakao politička razmatranja oporezivanja neopravdanih privilegija privatizacije, što je i najjači argument za porez na bogatstvo. Veoma važan cilj oporezivanja je uticaj na ekonomsko ponašanje na privatnim tržištima. U ekonomijama privatnog tržišta porezi mijenjaju ekonomsko ponašanje, jer podižu troškove i samim tim pomjeraju relativne cijene

roba i usluga na tržištu. Ovo zatim utiče na njihovu ponudu i potražnju, time dozvoljavajući da iz oporezivanja nastane promjena cijene. Porez na bogatstvo (bogatstvo, imovinu, objekte, stalna sredstva, itd.) dodaje troškove svim oblicima bogatstva koji nisu iskorišteni u procesu proizvodnje i stoga bi trebali motivirati mobilizaciju bogatstva u proces proizvodnje zbog veoma visokih stopa poreza na dohodak, te je ovo razlog zašto društvo mora da odluči između progresivnog oporezivanja kako rada tako i prihoda od kapitala ili oporezivanja uštedenog prihoda u obliku poreza na bogatstvo, ali ne i oboje jer bi to bilo nepravedno i kreiralo bi veće tendencije za izbjegavanje poreza.

Kako je ranije akumuliranje kapitala primarna politička motivacija oporezivanja bogatstva uz postojanje poreza na dohodak koje su veoma niske, BiH može izabrati da oporezuje bogatstvo i da ne uvede progresivne poreze na dohodak ili bi mogla izabrati privremeno rješenje uvođenja jednokratnog paušalnog poreza razmjerno bogatstvu i nakon toga uvesti progresivnije poreze na dohodak. Takav porez je uveden u Njemačkoj nakon drugog svjetskog rata takozvanim Zakonom o izjednačavanju tereta, koji je obuhvatao naknadu za bogatstvo od 50% neto bogatstva koja se plaćala u 120 kvartalnih rata, tj. u periodu od 30 godina. U kombinaciji sa inflacijom i velikim rastom, porez se nije pokazao kao veliki teret i lako se je naplaćivao. Prihodi su onda korišteni za pružanje podrške ljudima koji su prolazili kroz teške periode tokom i nakon rata. U BiH bi se taj prihod mogao koristiti za podršku onim porodicama koje su najviše izgubile tokom posljednje dvije decenije i što je još važnije, ovim prihodima bi se mogao finansirati međugeneracijski fond za podršku vertikalnoj mobilnosti putem edukacije djece iz porodica sa niskim prihodima i putem minimalnog osnovnog prihoda. Sličan prijedlog za Njemačku je dala i Njemačka stranka zelenih tokom izborne kampanje 2013. godine. Oni su predložili uvođenje 15% poreza na neto bogatstvo od 1. januara, 2012. godine koji bi se plaćao u deset godišnjih rata kako bi se izjednačio fiskalni teret finansijskih mjera koje su očuvale bogatstvo bogatih ljudi nakon finansijske i ekonomske krize 2007./2008. godine, ali u isto vrijeme povećale teret javnog duga. Ovaj porez bi se plaćao na neto bogatstvo iznad

⁶ Država pomaže velikom kapitalu putem finansijskog sistema, jer se novac poreskih obveznika koristi za financiranje zajmodavca u nuždi ili davatelja posljednjeg utočišta za finansijski sistem, kreirajući tako moralnu opasnost. U ovom sistemu kapital prikuplja dobit, dok poreski obveznici plaćaju račun u slučaju neuspjeha.

1 milion Eura uz neke posebne odredbe za poduzetnike. Bosna i Hercegovina bi zbog toga mogla razmotriti političke posljedice neuspjeha države u posljednje dvije decenije i ishoda privatizacije i rada u sivoj zoni, te predložiti korektivnu jednokratnu mjeru koja bi ispravila ove nepravde. Uvođenje poreza onima čije bogatstvo prelazi iznos od 1 miliona KM mogao bi biti politički izvodljiv potez, jer zemlja mora imati evidenciju bogatstva na određeni dan kako bi provela takvu mjeru. Samim tim je registar bogatstva uslov za ovu opciju i postoji jak argument za izgradnju fiskalnog kapaciteta zemlje u ovom smjeru bilo uvođenjem poreza na bogatstvo ili uvođenjem korektivne jednokratne paušalne naknade/poreza razmjerno bogatstvu.

U ovom radu pokazujemo da stope poreza na dohodak BiH skoro da ne postoje u usporedbi za drugim zemljama i pokazujemo prostor za mnogo više progresivnosti kako bi se postigao cilj jednakosti oporezivanja. Dio 3.1 predstavlja osobine sadašnjeg fiskalnog sistema u BiH ističući potrebu intervencije politika u oblasti oporezivanja kada je riječ o cilju jednakosti. Dio 3.2 pokazuje rastuću nejednakost mjerenu Gini koeficijenom i pokazuje osobine poreza na bogatstvo u poreskim politikama grupe zemalja. Istorijsko prisustvo poreza na bogatstvo je analizirano kako bi se pokazala njegova prevalencija u zemljama gdje je redistribucija izazivala ozbiljnu političku zabrinutost i također najvjerovatnije odražava prisustvo drugih bitnih mjera koja se primjenjuju. Istorijska perspektiva poreza na bogatstvo u OECD zemljama predstavljena je u dijelu 3.3. Makroekonomski pristup procjeni uticaja poreza na bogatstvo u BiH dat je u dijelu 3.4 kako bi se stvorila slika o zalihama bogatstva i pokrenula daljnja diskusija o potencijalu uvođenja poreza na bogatstvo ili efektima uvođenja naknade srazmjerne bogatstvu. Dio 3.5 daje podatke o kategorijama bogatstva koji su trenutno dostupni u sekundarnim podacima i koji bi mogli služiti kao osnova za Registar bogatstva u BiH, dok 3.6 daje opći makroekonomski pristup bogatstvu u BiH. Dio 3.7 daje zaključna politička razmatranja i problema oblikovanja fiskalne politike ka jednakosti i demokratizaciji kapitalizma u BiH.

3. Procjena uvođenja poreza na bogatstvo u BiH

3.1. Procjena sadašnjeg poreskog sistema u BiH – prostor za značajne promjene

Kako bi uporedili poresku politiku u BiH sa nekim drugim zemljama i regionom prikazujemo pregled glavne osobine sadašnjeg poreskog sistema u odnosu na neke druge zemlje – struktura poreskih prihoda od poreskih instrumenata indirektnih, direktnih poreza i doprinosa.

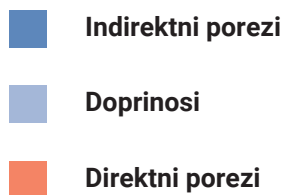
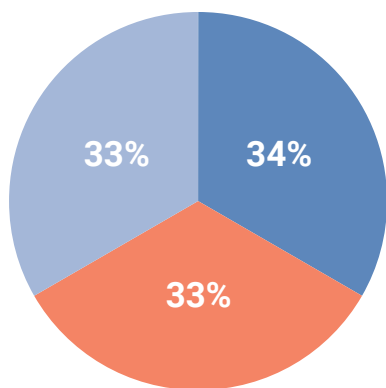
Ukupan iznos poreskih prihoda u BiH i entitetima u 2015. godini iznosio je 11.245,1 miliona KM od čega su indirektni porezi iznosili 5.258,7 miliona KM, a njihova struktura je sljedeća: 3.255,9 KM prikupljeno je po osnovu naplate PDV-a, 1.408,1 KM prikupljeno je po osnovu naplate akciza, 239,9 KM po osnovu naplate carina, 319,8 KM po osnovu naplate putarina i 35,1 po osnovu naplate drugih poreza. Ukupno poresko opterećenje u BiH iznosi 40% BDP-a, što je blizu ponderiranog EU prosjeka od 38.8% BDP-a. Međutim, u usporedbi sa Euro zonom sastav poreskog opterećenja je mnogo drugačiji.

U BiH Federaciji prihodi od direktnih poreza iznosili su samo 9.3% ukupnog poreskog prihoda, dok su socijalni doprinosi iznosili 45.2% svih poreskih prihoda. Zbog toga je udio indirektnih poreza u ukupnom poreskom prihodu iznosio 45.5%. U većini EU-15 država članica udio indirektnih, direktnih poreza i socijalnih doprinosa u ukupnom poreskom prihodu je iznosio jednu trećinu ili 33.33%.

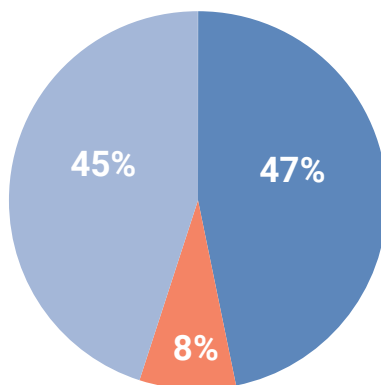
Ova struktura pokazuje mali iznos direktnih poreza koji se naplaćuju u Federaciji BiH. Nadalje, podaci prikazani na Slici 2 pokazuju da je poreska stopa na kapitalne dobitke veoma niska u BiH u odnosu na druge zemlje i da nije progresivna. Usporedba poreskih stopa prihod od rada i dobit data u Slici 2 otkriva koliko BiH i region kasne za razvijenim kapitalističkim demokratijama u iskorištavanju poreske politike za postizanje pravičnijeg i pravednijeg kapitalizma. Zato je pravo vrijeme da se revidira i redizajnira poreska politika u svrhu postizanja veće društvene kohezije. Zbog toga bi alternativni scenario u reformi poreskog sistema sa ciljem veće socijalne pravde bio progresivniji porezi na prihod i dobit.

Slika 1. Sastav poreskih prihoda (EU i BiH)

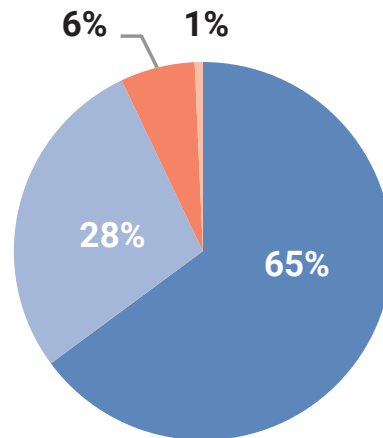
Poreski prihod u većini EU-15 država članica

Poreski prihod u BiH (2015) = 11.2 milijarde KM

Prihodi od indirektnih poreza u BiH (2015) 5.3 milijarde KM ili 45.5% ukupnih poreskih prihoda

Izvor: Eurostat i Centralna banka BiH.

Ako pogledamo poreski teret na prihod od rada vidimo da je ovaj poreski teret veoma velik i svaka KM ličnog dohotka se oprezuje kroz različite poreze, koji iznose oko 69% ličnog dohotka⁷ kada se doprinosi dodaju porezima na prihod. Ako uzmemo u obzir da radništvo također plaća PDV pri svakoj potrošnji jasno je da su građani koji žive od ličnog dohotka veoma oporezovani. Nadalje, PDV je regresivni porez tako da oni sa manjim prihodima nose veći poreski teret. Porez na kapitalne dobitke je veoma nizak i nije dovoljno progresivan pa zaključujemo da je lični dohodak mnogo više oporezovan. Ovim se stvara spirala nejednakog smjera za naše društvo, a kada se uzme u obzir upitno stvaranje kapitala u poslijeratnoj BiH, onda izgleda da je ovaj sistem u službi kapitala zbog

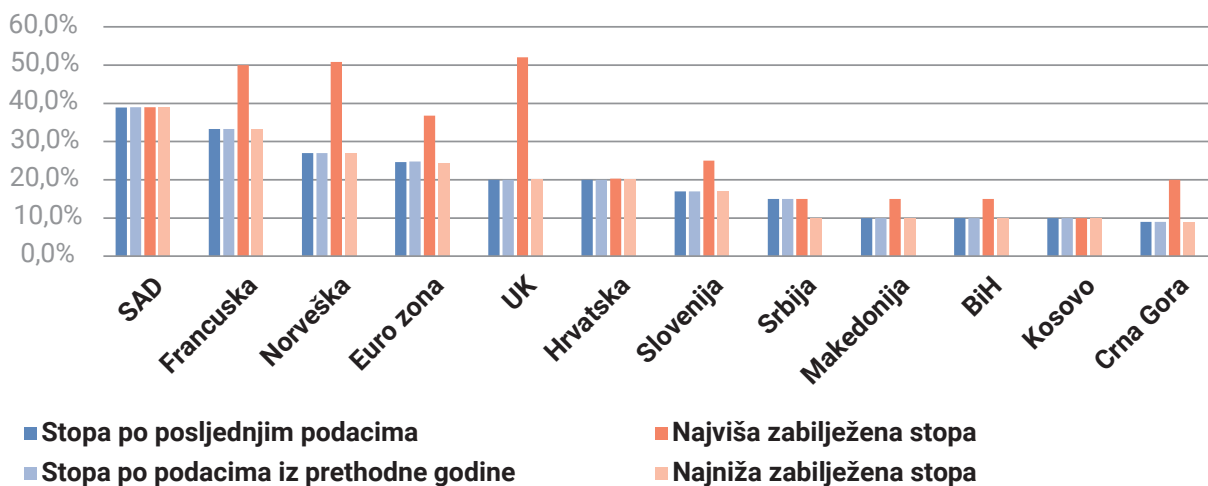
nedovoljno razvijenog institucionalnog kapaciteta, oslabljene vladavine prava i sive ekonomije.

Tabela 1 pokazuje (Implied Tax Rate = impliciranu poreska stopa) ITR za potrošnju, rad i kapital u Bosni i Hercegovini, Ujedinjenom Kraljevstvu i EU. BiH tretira svoju poresku osnovicu za kapital (ITR = 10 %) mnogo nježnije nego je to slučaj sa njenom poreskom osnovicom za potrošnju (ITR=17%) ili njenom poreskom osnovicom za rad (ITR=36%). Francuska ima najvišu ITR za kapital od 44.4% dok Latvija ima najnižu ITR za kapital od 5.5%. BiH oporezuje poresku osnovicu za potrošnju mnogo manje od EU prosjeka. BiH ITR za potrošnju je 85% ponderiranog EU prosjeka u 2011. godini. S druge strane, BiH mnogo više opterećuje poreske osnovice za rad nego što je to europski prosjek. Porezi na kapital kao udio BDP-u su relativno niski u usporedbi sa ponderiranim EU prosjekom od 2.6% BDP-a.

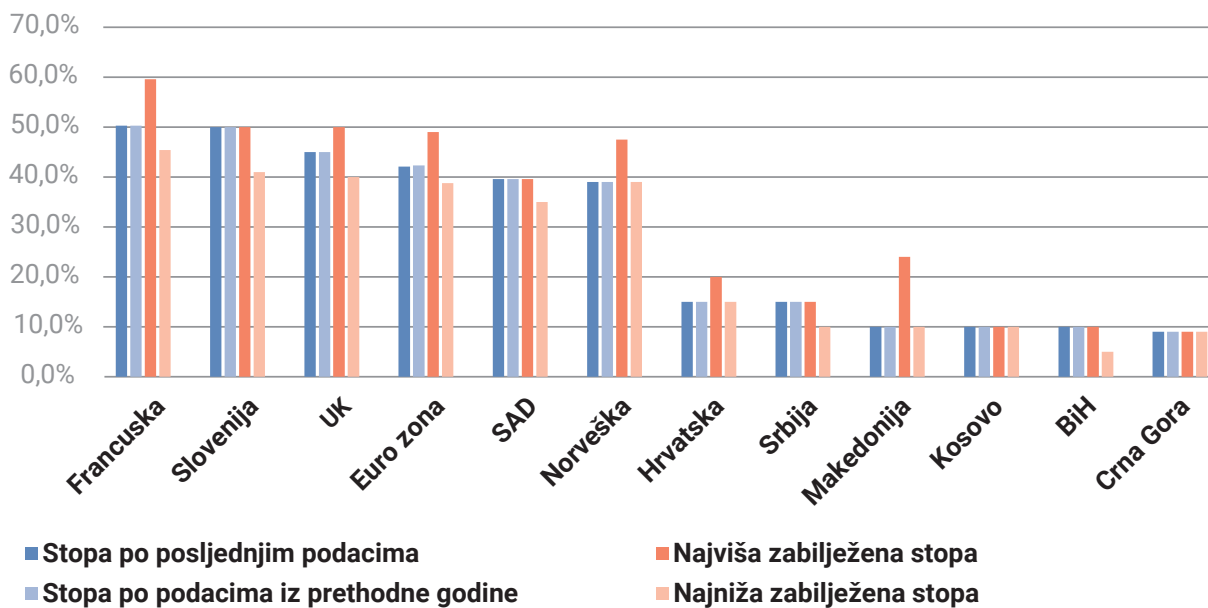
⁷ Vidi 'Analiza modela oporezivanja svih naknada po osnovu rada u Federaciji Bosne i Hercegovine' (2016); Institut planiranja razvoja, Federacija Bosne i Hercegovine.

Slika 2. Stope direktnog poreza u BiH vs. odabrane zemlje

a) Stope poreza na dobit u BiH vs. odabrane zemlje

b) Stope poreza na prihod u BiH vs. odabrane zemlje

Izvor: OECD baza podataka

Tabela 1. Gdje je najveći teret: upoređivanje implicitnih poreskih stopa (ITR)

	Potrošnja (2011)	Rad (2011)	Kapital (2010)
Irska	22.1%	28.0%	14.0%
Ujedinjeno Kraljevstvo	19.5%	26.0%	34.9%
EU (ponderirani prosjek)	20.1%	35.8%	27.4%
Bosna i Hercegovina	17%	36%	10% (12%)
BiH ITR prema procentu ITR-a Europske Unije	84.6%	101%	36.5%

Izvor: Eurostat (2012 and 2013), Trendovi oporezivanja u Europskoj Uniji (izračun autora za BiH)

Jednostavna analiza poređenjem poreskih prihoda naplaćenih na osnovu različitih poreskih osnovica otkriva da BiH putem doprinosa (na teret ličnog dohotka) naplati mnogi više nego je to EU prosjek, dok od direktnih poreza naplati tri puta manji iznos u procentima u odnosu na BDP. Među poreskim mehanizmima vidimo sličnost u činjenici da se oporezuje kapitalni dobitak, međutim u BiH su poreske stope za prihod od kapitala mnogo niže u usporedbi sa razvijenim kapitalističkim zemljama. Također primjećujemo da iako ne oporezuje bogatstvo BiH veoma različito tretira porez na imovinu, kao jedan od oblika kapitala, koji se u RS oporezuje sa 0.2% u odnosu na određenu vrijednost, dok u Federaciji BiH postoji veoma simbolična pristojba koja se obračunava po metru kvadratnom. Ovo se veoma razikuje od razvijenih kapitalističkih zemalja, koji oporezuju imovinu po progresivnim stopama, a ne samo prihod od imovine, kako se može vidjeti u Tabeli 2. Zbog toga samo jednostavan pregled razlika poreskog sistema u BiH u odnosu na nekoliko drugih razvijenih kapitalističkih zemalja pokazuje da BiH ima mnogo niže poreske stope na prihode od kapitala, da nema dosljedan tretman poreza na imovinu (kao jednog oblika kapitala) koji se oporezuje u RS, a u FBiH uopšte nije funkcija vrijednosti imovine, te ove glavne razlike postavljaju pitanje da li BiH zaostaje u razvoju poreskog sistema koji bi bio preduslov za pravednije ishode BiH kapitalizma.

Tabela 2. Usporedba porezâ na imovinu u Francuskoj, UK i BiH⁸

Porezi na imovinu u Francuskoj	
Vrijednost imovine	Poreska stopa
800,000 € ili manje	0%
800,001 € do 1,300,000 €	0.5%
1,300,001 € do 2,570,000 €	0.7%
2,570,001 € do 5,000,000 €	1.0%
5,000,001 € do 10,000,000 €	1.25%
10,000,001 € ili više	1.5%

Porezi na imovinu u UK	
Vrijednost imovine	Poreska stopa
125,000 £ ili manje	0%
125,001 £ do 250,000 £	1%
250,001 £ do 500,000 £	3%
500,001 £ do 1,000,000 £	4%
1,000,001 £ do 2,000,000 £	5%
2,000,001 £ ili više	7%

Porezi na imovinu u FBiH (Kanton Sarajevo)	
do 150 metara kvadratnih	3 KM po metru kvadratnom
Preko 150 metara kvadratnih	5 KM po metru kvadratnom

Porezi na imovinu u RS	
Nepokretna imovina	0,2%
Nepokretna imovina u kojoj se obavlja produktivna djelatnost	0,1%

Napomena: Opštine i gradovi određuje gorenavedene stope svake godine

Izvor: Lawton i Reed (2013), Zakon o porezu na imovinu kantona Sarajevo, Zakon porezu na nepokretnosti Republike Srpske

Postojeći rad na strukturi poreza na lični dohodak pokazuje da bi BiH povećala prihode i smanjila nejednakost dohotka po odbitku poreza ako bi primjenila progresivnije stope poreza na dohodak. Kramer et.al. (2016) pokazuje da bi primjena strukture stope poreza na lični dohodak Slovenije, koja je također jedna od bivših zemalja Jugoslavije, u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH) rezultirala u smanjenju Gini koeficijena dohotka po odbitku poreza za 7.97% i samim tim bi smanjila nejednakost dohotka

⁸ Zakon o porezu na imovinu Kantona Sarajevo; Zakon o porezu na nepokretnosti Republike Srpske

po odbitku poreza. Primjenom slovenačkih parametara na FBiH podatke postiglo bi se 3.54 puta viši Kakwani indeks progresivnosti poreza. Ovo pokazuje da FBiH, ali i RS, zbog sličnosti, zaostaje u korištenju strukture poreza na lični dohodak za postizanje cilja jednakosti oporezivanja. Progresivne poreske stope bi povećale FBiH prihod od poreza na lični dohodak 3.14 puta. Ovo je veliki uticaj na cilj prikupljanja prihoda u usporedbi sa sadašnjom situacijom. Također nije iznenađujuće da progresivne poreske stope Slovenije pokazuju mnogo veći efekat redistribucije. U stvari, struktura poreza na lični dohodak u Sloveniji bilježi pet puta veći opšti redistributivni efekat nego FBiH. Struktura poreskih olakšica koja je korištena u istraživanju obuhvatala je sve poreske olakšice koje postoje u dvije zemlje osim određenih poreskih olakšica i prihoda koji nisu oporezovani u obje zemlje, kao što su penzije, ali su glavni izvor prihoda veoma važnog dijela stanovništva obje zemlje. Ipak, postojeće istraživanje pokazuje koliko se razlike u dostignućima može postići u kratkom vremenskom periodu između dvije zemlje, koje su relativno skoro dijelile istu pozadinu.

U smislu socijalnih naknada i njihovog uticaja na cilj jednakosti i kretanje ka redistribuciji prihoda koje bi trebao podržati, BiH kasni za svojim susjedima u izvedbi. MMF Izveštaj o BiH (2016) pokazuje da je trošenje na socijalnu pomoć nisko u odnosu na druge zemlje u regiji. U isto vrijeme trošenje na naknade loše je osmišljeno po regionalnim i europskim standardima u nastajanju kako je navedeno u procjenama Svjetske Banke. U BiH najsiromašnijih 20% populacije dobija samo 36.8% ukupnog budžeta za socijalnu pomoć u usporedbi sa Albanijom, Kosovom i Crnom Gorom, gdje dobijaju 60%. Još više razloga za zabrinutost nosi činjenica da najbogatiji kvintil populacije u BiH dobija neproporcionalno veliki dio naknada socijalne pomoći.

Zbog toga zaključujemo da su potrebni progresivniji porezi na dohodak i bolje ciljana socijalna pomoć kako bi se kreiralo više jednakosti iz poreske politike u BiH. U stvari, ne postoji opravdanje za BiH da ostane na ovom putu, osim ako je cilj politike da promovira regresivne poreze kao što su PDV i da zaštiti interese najbogatije populacije. Umjesto toga, BiH bi se trebala kretati ka

direktnijim progresivnim porezima, jer i literatura⁹ nudi dokaze da takvi porezi povećavaju građansku svijest, što je veoma koristan ishod za poreski sistem kojem bi BiH trebala težiti u svojim ranim fazama demokratije.

3.2. Pravičnost i poreska politika – porez na bogatstvo i izvedba nejednakosti

Nejednaka distribucija bogatstva je rastući problem tranzicijske Bosne i Hercegovine. To je fenomen koji odgovara primijećenom porastu nejednakosti u tranzicijskim ekonomijama centralne i istočne Europe nakon pada komunizma i prelaska na tržišnu ekonomiju, gdje se prosječni Gini koeficijent raspoloživog prihoda u tranzicijskim ekonomijama povećao sa 24 na 33 u samo devet godina gdje je također primjetno i povećanje u disperziji Gini koeficijenata (Milanovic, 1998). Danas je situacija vjerovatno gora nego što je bolja i jedan od problema je također nedostatak statističkih podataka u ovom području.

Iz ekonomske perspektive nejednakost prihoda ima štetan uticaj na zemlju, jer povećava ekonomsku neučinkovitost, manje je kreditno sposobnih ljudi, bogati posjeduju većinu imovine koja se koristi kao zalag za dobijanje kredita (Todaro i Smith, 2009). Nejednakost prihoda također povećava socijalno-političku nestabilnost, jer ljudi postanu nezadovoljni situacijom u svojoj zemlji (Park, 1996), što se je moglo vidjeti na protestima u Tuzli i Sarajevu u februaru 2014. godine, koji su na kraju postali nasilni. Nadalje, nejednakost prihoda može olakšati rentijersko ponašanje (eng. rent-seeking behaviour) uključujući kronizam (Samanta i Heyse, 2006), što je teza koju BiH okolnosti i verzija kapitalizma čini se podržavaju kako potvrđuju i nedavni neuspjesi banaka u Republici Srpskoj jer su klijentelizam i korupcija istaknuti kao razlog propalih kreditnih portfolija.

U kontekstu rastuće nejednakosti i problema koje nejednakost predstavlja za zemlju mnoge studije su pokušale dati uvid u faktore koji utiču na nejednakost prihoda kako bi se bolje razumjeli odnosi

⁹ Vidi Nayeem Abdullah M. i Parvez K. (2012), 'Posljedice PDV i poreza na ekonomiju: analiza u kontekstu Bangladeša.' *Žurnal financija i računovodstva*, Vol.3, Br. 7., str. 64-70.

bitni u tranzicijskim ekonomijama i koji utiču na nejednakost prihoda. Ako hoćemo poboljšati ekonomsku, političku i socijalnu situaciju u tranzicijskim ekonomijama kroz pronalazak najboljih praksi kako bi smanjili nejednakosti, moramo koristiti multifunkcionalni pristup.

Privatizacija je prikazana kao bitan faktor koji objašnjava povećanu nejednakost u centralnoj i istočnoj Europi (Rose i Viju, 2014; Bandelj i Mahutga, 2010; Grimalda et al., 2010). Pored povećane nejednakosti, privatizacija je u kontekstu tranzicijske BiH bila označena kao neuspješna u uvođenju funkcionirajuće tržišne ekonomije, kao i u velikoj mjeri nezakonita. Samim tim društvo se suočava ne samo sa nejednakošću o kojoj ne postoje zvanične statistike, nego su i znakovi i dokazi propale privatizacije tako očiti i vidljivi, te oblikuju javno mijenje o sadašnjem modelu kapitalizma u BiH putem svakodnevnih medijskih izvještaja o radnicima koji protestuju zbog svog neriješenog statusa zdravstvenih i penzionih prava i o kompanijama gdje je privatizacija propala. Ako je privatizacija ta koja je asocirana sa većom nejednakošću i ako problem nejednakosti u vlasništvu nad imovinom stvara dodatnu neučinkovitost zbog nedostatka pristupa kreditu pošto mali broj ljudi ima zalag, onda se mjere za rješavanje povećane nejednakosti trebaju tražiti tamo gdje je kapitalistički model uspješno pružio manju nejednakost unatoč kapitalističkom modelu slobodne ekonomije. Mi zbog toga tražimo rješenje u kapitalističkim društvima koja imaju nizak stepen nejednakosti.

Dokazano je da je privatizacija igrala važnu ulogu u socijalnoj nejednakosti u centralnoj i istočnoj Europi (Rose and Viju, 2014; Bandelj and Mahutga, 2010; Grimalda et al., 2010). Pored povećane nejednakosti, privatizacija se također krivi za neuspjeh u ostvarivanju funkcionalne tržišne ekonomije u BiH koja je prolazila kroz ekonomsku tranziciju. Ta privatizacija je u dobroj mjeri bila nezakonita. Shodno tome, društvo se suočava ne samo sa ogromnom nejednakošću za koju zvanične statistike nisu dostupne, već sa jasnim primjerima neuspjele privatizacije koje su pripomogle u oblikovanju javnog mišljenja o trenutnom modelu kapitalizma u BiH. Primjerima koje vide kroz dnevne medijske izvještaje o radnicima koji

su protestovali zbog neriješenih statusa zdravstvenih i penzionih fondova u preduzećima u kojima privatizacija nije uspjela. Ako je privatizacija povezana sa povećanjem društvene nejednakosti i ako isti problem u vlasništvu također rezultira daljoj neefikasnošću zbog nedostatka kredita za mnoge, onda se postupci za rješavanje ove nejednakosti trebaju tražiti u zemljama gdje postoji kapitalistički model ali gdje je bilo uspjeha i nejednakost je smanjena.

Nedavno su neki autori, kao što je Piketty (2014), predložili globalni porez na bogatstvo kako bi se borili protiv problema rastuće nejednakosti i kreirali veću društvenu koheziju, ali u našem kontekstu ono što je relevantno u ovom argumentu jeste da bi ovaj porez zaista bio mnogo brži od svih sudova u ispravljanju nepravdi koje su proistekle iz nezakonito stečenog kapitala, dok bi u smislu velikog i rastućeg nezadovoljstva sa postojećim ekonomskim modelom ova mjera mogla biti korektivna u smislu političke ekonomije neuspjele privatizacijske politike. U BiH u kojoj se je profit od sive ekonomije u protekla dva desetljeća mogao nesmetano prikupljati bez ikakvog doprinosa društvu u cjelini, pitanje redistribucije bogatstva je također i glavno pitanje socijalne politike i politike dobrobiti u gore opisanom kontekstu. Podršku ovakvom stavu nalazimo kod Mkandawire (2005), koji je tvrdio da postoji funkcionalna veza između socijalne politike univerzalizma i redistributivnih politika u drugim oblastima tako da „postoji neobavezna povezanost između sklonosti ka univerzalizmu i drugim mjerama, kao što su visoki progresivni porezi“ (Mkandawire, 2005:6). Progresivnost poreza je zbog toga jedno od potencijalnih rješenja koji bi se mogli razmotriti kao alternativna politika kako bi se smanjila nejednakost i poboljšali rezultati kapitalističkog modela u Bosni i Hercegovini.

Mkandawire (2005:6) pretpostavlja da je **možda neraspodjela u transferima više nego nadoknađena preraspodjelom u oporezivanju, tako da nije samo socijalna politika, bez obzira da li je bitna univerzalistička ili samo ciljana, igrala ključnu ulogu u kapitalizmima koji rade dobro u smislu niske nejednakosti, nego je to socijalna politika povezana sa redistributivnom ulogom oporezivanja. Ovo bi imalo ogromne implikacije za BiH, ali**

i za ostale tranzicijske ekonomije, jer bi se socijalne politike posmatrale u kontekstu neuspjeha poreske politike da ispuni redistributivnu ulogu koju traži model slobodne tržišne ekonomije kako bi spriječio rastuću nejednakost. U usporedbi sa kontekstom bivšeg socijalističkog modela u kojem je većina postojećih poreskih politika dizajnirana i gdje nejednakost nije bila problem, ili je bila oksimoron za socijalističku plansku ekonomiju promocije jednakosti među „radnim klasama“, bosanski model kapitalizam nije ozbiljno raspravio problem jednakosti unatoč rastućoj nejednakosti o kojoj čak nisu dostupne ni zvanične statistike.

Podaci o materijalnom stanju građana bi bili potrebni u cilju postizanja veće socijalne kohezije (čak i ako su samo dostupni zakonodavcima), jer je to ključni preduslov za pošteno oporezivanje koji bi također kreirao prostor za uspješnije socijalne politike, čak kada bi one ostale univerzalističke, a ne ciljane na osnovu materijalnog stanja. Međutim, **u zemljama koje prelaze na funkcionirajuće institucije i funkcionirajuću tržišnu ekonomiju ovo prošireno stajalište funkcionalnih odnosa između poreske politike i socijalnih politika je preduslov za pravednije politike, što je posebice tačno za socijalne politike dobrobiti. Pitanje poreza na kapital i/ili bogatstvo ili neto ličnu vrijednost može postati jedno od najvažnijih pitanja o redistribuciji koje BiH društvo mora postaviti i koje će definisati naš ekonomski model i model kapitalizma, ali koje bi i osiguralo bolje rezultate u socijalnoj politici.** Simboličan porez na bogatstvo bi služio kao korak naprijed ka modelu za prikupljanje podataka, omogućio bi boljim politikama da obuzdaju sivu ekonomiju, koja trenutno ugrožava stabilnosti socijalne zaštite u BiH i javne potrošnje općenito. Iako reforme kojima vlasti trenutno teže po programu usvojene Reformske agende ne problematiziraju poreski sistem u cjelini, iste naglašavaju potrebu za socijalnom politikom dobrobiti koja će biti bolje ciljane. Međutim takve se politike ne mogu kreirati ako sistem ne pruža informacije o materijalnom stanju svakog građana pojedinačno (čak i ako je na drugom kraju spektra niskih nivoa bogatstva).

Ovo je razlog zašto tražimo podršku argumentu da je porez na bogatstvo mogao igrati važnu

ulogu u razvijenim kapitalističkim društvima koja postižu dobre rezultate u smislu socijalne kohezije i niže nejednakosti kao važna značajka koja je bila prisutna u ovim modelima. Progresivnost poreza i porez na bogatstvo mogle bi biti važne lekcije za posttranzicijske i tranzicijske ekonomije glede funkcionirajućeg oblika kapitalizma i mogle bi „odgurnuti“ ova društva od socijalne i ekonomske neravnoteže prema izgradnji veće socijalne kohezije. Na Slici 3 predstavljamo jednostavnu analizu kapitalističkih zemalja gdje su mehanizmi slobodnog tržišta kombinovani sa različitim politikama oporezivanja bogatstva. Zemlje su klasifikovane kao uspješne i neuspješne u skladu sa njihovim učinkom u smislu nejednakosti distribucije bogatstva mjerene Gini koeficijentom. OECD baza podataka je korištena za dobijanje mjere Gini koeficijenta.

Pokazujemo da su zemlje sa istorijom politike oporezivanja bogatstva puno uspješnije nego one koje nikada nisu imale porez na bogatstvo. Ovo donekle indicira da je politika poreza na bogatstvo bar dobar indikator činjenice da je redistribucija izazivala ozbiljnu političku zabrinutost, što navjerovatnije odražava druge važnije mjere koje se provode. Daljnja analiza je potrebna kako bi pokazali da li je ovo čista korelacija tako da su registri poreza na bogatstvo povezani sa drugim politikama koje daju bolje rezultate u smislu jednakosti, ali je sigurno moguće da bi poreska politika ili informacija o oporezivim resursima mogla djelovati kao mehanizam za demokratizaciju kapitalizma i voditi ka većoj socijalnoj koheziji i manjoj nejednakosti, posebice ako se kombinuje sa drugim mjerama kao što su ciljane socijalna pomoć ili progresivni porezi na dohodak.¹⁰

Ovi podaci podržavaju naš argument da se sada posttranzicijske ili čak tranzicijske zemlje moraju oslanjati na mjere koje su oživjele socijalistički kapitalizam u zapadnoj Europi. Izgleda da je jedna od ovih politika, koja je indikativna za sposobnost društva da odgovori na nejednakost, porez na bogatstvo ili porez na neto imovinu, čija bi primarna korist bila transparentnost podataka i sposobnost zakonodavca da koristi podatke o bogatstvu pri

¹⁰ Vidi Omerbegović Arapović A. i Arapović A. (2016) za ekonometrijsku analizu korelacije poreske politike i mjera jednakosti u OECD zemljama uz kontrolu razlike u standardima ovih zemalja koje su mogle uticati na uspješnost određene zemlje u smislu jednakosti.

izradi politika koje promovišu socijalnu koheziju. **Međutim, danas porez na bogatstvo ima primarnu prepreku u globalnom i slobodnom protoku kapitala, jer bogatstvo onda traži mjesta izvan zemlje gdje može biti smješteno tako da bi samo globalni porez na bogatstvo mogao riješiti ovaj problem¹¹. Međutim, kako bi se društvu omogućilo da odgovori na rastuće potrebe za prikupljanjem podataka i smanjenjem sive ekonomije, uvođenje poreskih registara/evidencija koje bi za cilj imale pružanje informacija o svim oporezivim resursima bi imalo pozitivne implikacije na ove predrasude prema „divljem kapitalizmu“.** Ovo je zapravo mjesto gdje *post-revolucijske* mjere uvođenja registara bogatstva, poreskih evidencija i baza podataka ove prirode, koji su razvijeni u kapitalističkim društvima zapadne Europe, postaju mjera koja je sada neophodna za nova kapitalistička društva slobodnog tržišta na zapadnom Balkanu.

Potencijal koji politika oporezivanja bogatstva ima na socijalne politike dobrobiti u BiH je višestruk i važan. Neki autori su potrebu za ciljanjem politike dobrobiti u istoriji socijalne politike vidjeli kao rezultat promjena u ideologiji, gdje je neoliberalizam imao jači argument u odnosu na univerzalizam u socijalnoj politici. Međutim, neuspjesi univerzalizma u BiH i zemljama regiona su temelj na kojem nekolicina vidi veliku državu kao sredstvo za ispunjavanje ličnog interesa dok mnogi pate pod ovim sistemom. U ovom kontekstu ciljanje se vidi kao mjera ka ispravljanju društvenih zala manipulacije univerzalne politike i populizma u kronističkom kapitalističkom društvu. **Nadalje, dok diskusije o univerzalizmu nasuprot ciljanim politikama idu u smjeru priče koje od njih postiže bolje rezultate i koje ima bolje redistributivne efekte, očigledno je da je univerzalizam u BiH propao ne zbog nesposobnosti univerzalističkih politika nego zbog nedostatka redistributivnog poreskog sistema koji mora pratiti ove politike i u isto vrijeme pružati veću transparentnost koja bi riješila problem zarobljavanja univerzalizma od strane birokratije i posebnih interesa.** Zbog toga je pitanje socijalne politike definitivno pitanje

¹¹ U ovom kontekstu, progresivniji porez na sve oblike prihoda ili luksuzno trošenje mogao bi biti zamjena za porez na bogatstvo i daljnja analiza bi trebala uvrstiti sve aspekte poreske politike i njene veze sa nejednakošću.

političke ekonomije i današnji pritisci socijalne neravnoteže traže više ciljanih politika, što je previše ograničen stav imajući u vidu obim neuspjeha sistema i činjenice da je mnogo funkcionalniji stav potreban kakao bi se socijalnoj politici pristupilo u odnosu sa redistribucijom.

Dok su administrativni i transakcijski troškovi politika koje ciljaju materijalni status veliki, gdje mnogi imaju stav da samo bogate države to mogu priuštiti, očigledno je da je ovo političko-ekonomsko pitanje i da vrijeme za učinkovitiju socijalnu politiku ne bi trebalo samo ciljanu politiku zasnovanu na materijalnom statusu nego da potreba za pravičnijim društvom i izgradnjom socijalne kohezije zahtjeva širi funkcionalni stav, jer su univerzalističke politike doživjele uspjeh zbog njihove tendencije ka progresivnom poreskom sistemu. Ovo bi zahtjevalo set politika koji bi se bavile ne samo rastućom nejednakošću, nego bi u isto vrijeme rješavale probleme koji nastaju zbog nedostatka vladavine prava i početnog nagomilavanja kapitala tokom privatizacije. Ovaj socijalno-ekonomski efekat izgradnje institucija, vladavine zakona i pravičnijeg društva je potencijalni put povećanja socijalne kohezije, jer su ova društva sada stigmatizirana prema slobodnim tržištima i kapitalizmu općenito zbog neuspjeha modela i iskorištavanja univerzalističke socijalne politike nasljeđene iz bivše Jugoslavije.

Sadašnji neuspjesi socijalnih politika univerzalnih prava u BiH, koji su osnova za argument bolje ciljanih socijalnih politika, ne bi trebali biti posmatrani odvojeno od širih funkcija i drugih politika koje se odnose na socijalne politike. Dokaz da univerzalističke politike u kapitalističkim društvima koja imaju bolje rezultate u smislu jednakosti idu ruku pod ruku sa progresivnim porezima je dalje ispitan i pokazali smo da su upravo porez na bogatstvo i podaci o imovinskom stanju građana, te samim tim i progresivniji poreski sistem ove posebne vrste, ti koji imaju potencijal da osiguraju pravičniju i učinkovitiju socijalnu politiku u BiH. Stoga zaključujemo da mjere poput registar bogatstva i poreza na bogatstvo, čak i simboličnog iznosa, mogu donijeti višestruke koristi za BiH. I to najviše u području destigmatizacije bogatstva i kapitalizma slobodnog tržišta kao što nije slučaj u području

socijalne pravde i socijalne kohezije. Na kraju krajeva pitanje socijalne politike je zaista pitanje političke ekonomije i mobilizacija političkog pritiska će na kraj odlučiti o pitanju preraspodjele u BiH verziji kapitalizma. U ovom procesu je veoma bitno da socijalna politika nije posmatrana zasebno, jer istorija pokazuje da sama socijalna politika ne može rezultirati u željenoj preraspodjeli koja je potrebna za socijalnu koheziju u posttranzicijskom i tranzicijskom društvu. Znači pitanje nije univerzalizam ili ciljane politike, nego izrada spoja politika koji bi ispravio zla ranijeg uzurpiranja univerzalizma i nedostatka drugih politika koje su potrebne kapitalističkom modelu u smislu progresivnog oporezivanja i poreza na neto bogatstvo, ako je cilj zaista postizanje veće jednakosti i socijalne kohezije.

3.3. Istorijska perspektiva i iskustva Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj po pitanju poreza na bogatstvo

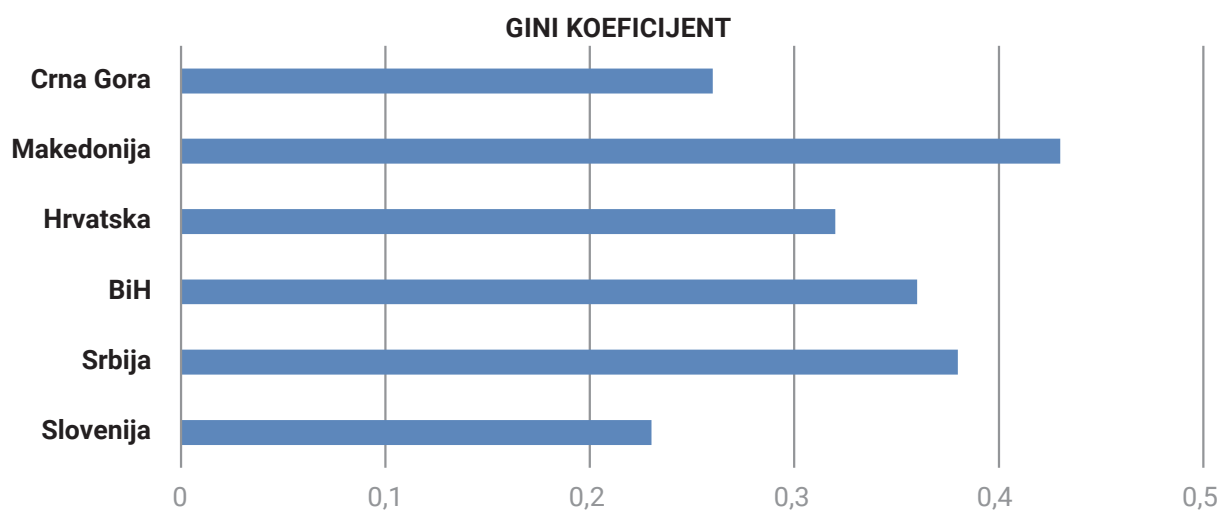
U ovom poglavlju prezentiramo postojeće OECD zemlje koje imaju neki oblik poreza na bogatstvo kako bi postavili osnovu za usporedbu sa evaluacijom BiH poreza na bogatstvo u dijelovima rada koji slijede.

Sam tretman bogatstva u svrhu oprezivanja veoma se razlikuje od zemlje do zemlje, dok direktno poređenje među zemljama može biti varljivo zbog različitih pravnih, ekonomskih pa i cjelokupnih poreskih sistema kao i institucionalnih uređenja (McDonnel, 2013:20). Dvadeset i tri od trideset i šest OECD zemalja članica su u koristile poreze na prenos bogatstva. U zemljama u kojim porezi na bogatstvo postoje, isti su uglavnom fokusirani na pojedinca i u praksi funkcioniraju kao dopuna

Slika 3. Gini koeficijent: OECD (2014) najučinkovitije i najneučinkovitije zemlje u smislu nejednakosti i poreza na bogatstvo

Slika 4. Gini koeficijent: Zemlje bivše Jugoslavije (2014, OECD baza podataka)

poreza na dohodak. Zbog toga postoji veza između poreza na prihod i poreza na neto bogatstvo. Mnoge zemlje sa porezima na neto bogatstvo su koristile gornje granice kako bi ograničile kombinovani ukupni iznos poreza na neto bogatstvo i poreza na prihod na maksimalan procenat prihoda. Ovu bi vezu mogli zanemariti samo u poreskim sistemima u kojima prihod nije oporezovan. Međutim, moglo bi biti koristi od oporezivanja neto bogatstva pojedinca uz provjeru odnosa sa ličnim dohotkom i kapitalom stečenim u određenoj godini, jer će se kapacitet za plaćanje poreza povezivati sa prihodima domaćinstava (McDonnel, 2013).

Porezi na neto bogatstvo su jednom bili uobičajeni u OECD zemljama, ali broj zemalja koje oporezuju posjedovanje bogatstva se smanjio u proteklom desetljećima. Glavni mogući razlog naveden je povećana mobilnost kapitala. Od 2010. godine povremeni periodični porezi na neto bogatstvo postojali su samo u sljedećim OECD zemljama: Francuska, Norveška i Švicarska. Situacija je slična i izvan OECD-a. Glavne socijaldemokratske stranke u Austriji i Njemačkoj su predložile ponovno uvođenje poreza na neto bogatstvo, dok je Nizozemska uvela de facto porez na bogatstvo u svoj sistem oporezivanja prihoda. Po nizozemskom porezu utvrđuje se povrat na financijski i fizički kapital od 4% i ovaj utvrđeni profit se oporezuje po jedinstvenoj stopi of 30% (Schnellenback, 2012)

Porez na bogatstvo u Francuskoj, „solidarni porez na bogatstvo“, primjenjuje se na fizička lica i plaćaju ga oni sa neto oporezivom imovinom čija vrijednost prelazi 1.3 miliona EUR. Postoji veliki dijapazon olakšica i izuzetaka. Postoji odredba koja određuje graničnu vrijednost kako bi se osiguralo da pojedinci ne moraju platiti više od 75% poreza na prihod. Oko 1% poreskih obveznika plaća solidarni porez na bogatstvo i ukupan iznos prikupljenog poreza predstavljao je 0.2% BDP-a u 2011. godini. Od 2013. godine sljedeći razredi se primjenjuju na porez na neto bogatstvo u Francuskoj, UK i Norveškoj. (McDonnel, 2013: 21-22)

Ovi primjeri pokazuju da oporezivanje neto bogatstva može poprimiti oblik oporezivanja neto bogatstva na holandski način uzimanjem prihoda od fizičkog i finansijskog bogatstva ili primjenjivanjem znantnog poreza na prihod primjenjivanjem poreske stope (jednaka ili progresivna) na neto bogatstvo (ili različite raspone neto bogatstva) iznad određenog iznosa neto bogatstva, što je primjenjivo na lokalne standarde, kao u Francuskoj ili Ujedinjenom Kraljevstvu. Kako cilj ovog rada nije dati konkretno tehničko rješenja i poseban dizajn poreza na bogatstvo u BiH, nego ponuditi opšte smjernice i argumente za uvođenje navedenog poreza, mi u dijelu 3.7 samo kratko govorimo o problemima osmišljavanja poreza i ostavljamo ovo pitanja za vrijeme u kojem će podaci o bogatstvu

biti dostupni. U stvari, prvi korak koji ovaj rad zagarovara je izrada registara bogatstva koji su dostupni donositeljima politika kao neophodni prvi korak i put ka efektivnijoj fiskalnoj politici u području njene redistributivne uloge.

Tabela 3. Osnovna struktura solidarnog poreza na bogatstvo u Francuskoj (ISF) (2013)

Neto imovina (€, 000s)	Primjenjiva ISF stopa	Neto imovina (€, 000s)	Primjenjiva ISF stopa
0 – 800	0%	2,570 – 5,000	1.0%
800 – 1,300	0.5%	5,000 – 10,000	1.25%
1,300 – 2,570	0.7%	iznad 10,000	1.5%

Samo oni čije neto bogatstvo prelazi 1.3 miliona Eura plaćaju porez; prosjek efektivne stope je oko 0.5% oporezive neto imovine za one koji podlježu plaćanju poreza.

Izvor: McDonnel (2013)

Tabela 4 Poreski razredi za imovinu u Ujedinjenom Kraljevstvu

Neto imovina	Poreska stopa
<€139,922	0%
€139,923 - €279,845	1%
€279,846 - €559,691	3%
€559,692 - €1,119,383	4%
€1,119,384 - €2,238,767	5%
€2,238,768+	7%

Izvor: Lawton i Reed (2013)

Tabela 5. Porez na bogatstvo u Norveškoj (2016)

Plaća se	Ukupno bogatstvo	Poreska stopa
Državi	€0 - €156,218	0%
Državi	€156,219+	0.15%
Opštini	€0 - €156,218	0%
Opštini	€156,219+	0.70%

Izvor: Poreska Uprava Norveške (www.skatteetaten.no)

3.4. Makroekonomski pristup procjeni utjecaja uvođenja poreza na bogatstvo u BiH

Državni kapital ili državno bogatstvo je zbir državnog i privatnog kapitala. Državni kapital se definiše kao razlika između imovine i obaveza zemlje (uključujući javne agencije), dok je privatni kapital razlika između imovine i obaveza pojedinaca. Za javni, kao i za privatni sektor, kapital se uvijek definiše kao neto vrijednost ili razlika između tržišne vrijednosti imovine (obaveze tj. dug).

Piketty (2014) daje studiju kapitala u 21. vijeku i zaključuje da je kroz istoriju sastav državnog bogatstva (kapitala) imao različit udio javnog i privatnog bogatstva, ali da je općenito veći dio državnog bogatstva (kapitala) u privatnim rukama. U Francuskoj, javno bogatstvo se ugrubo kretalo između + 100% i -100% od društvenog dohotka (uglavnom između + 50% i -50%), i u cjelini je ostalo ograničeno u usporedbi sa značajnim nivoima privatnog bogatstva (do 700% - 800% društvenog dohotka).

Početkom 2010. godine ukupna vrijednost javne imovine (materijalne i nematerijalne) u Francuskoj procjenjena je na nešto manje jednoipogodišnjeg društvenog dohotka. Što znači da je neto državno bogatstvo tj. državni kapital oko 0. Po posljednjim zvaničnim procjenama agencije za statistiku i centralne banke u Francuskoj, neto državni kapital je jedva 30% društvenog dohotka (ili je 20 puta manji od ukupnog državnog kapitala; Tabela 6). (Piketty, 2014)

Piketty (2014) dalje naglašava poteškoće sa kojima se nacionalno računovodstvo suočava u činjenici da nije i da nikada neće biti egzaktna nauka. Procjena javnog duga ili materijalnih sredstava nije problem. Suprotno tome, nije lako tačno odrediti pravu tržišnu vrijednost javnih objekata, infrastrukture i sl. Norveška je jedna država u kojoj se implementira model procjene kako bi se procijenila vrijednost privatnog posjeda. Najvažnije je naznačiti da je 95% nacionalnog bogatstva zapravo privatno.

Istorijska studija državnog bogatstva koju predstavlja Piketty (2014) u njegovom glavnom radu predstavlja veoma važne lekcije za BiH, jer možemo samo sumnjati da je rastući javni dug značajno

Tabela 6. Javno i privatno bogatstvo u Francuskoj u 2012. godini

	Vrijednost kapitala (izražena % društvenog dohotka)		Vrijednost kapitala (izražena % društvenog dohotka)	
Državni kapital (društveni + privatni kapital)	605%		100%	
Javni kapital (neto društveno bogatstvo):	31%		5%	
razlika između imovine i duga u rukama države i drugih javnih institucija)	Imovina	Obaveze	Imovina	Obaveze
	145%	114%	24%	19%
Privatni kapital (neto privatni kapital):	574%		95%	
razlika između imovine i duga u rukama fizičkih lica/domaćinstava	Imovina	Obaveze	Imovina	Obaveze
	646%	72%	107%	12%

Legenda: U 2012. godini ukupna vrijednost državnog kapitala u Francuskoj iznosila je 605% društvenog dohotka (6.05 godišnji društveni dohodak), od čega je 31% društveni kapital (koji predstavlja 5% ukupnog kapitala) dok je 547% privatni kapital (95% ukupnog kapitala). Izvor: piketty.pse.ens.fr/capital21c.

doprinjeo nagomilavanju privatnog bogatstva u zemlji. Također, lekcije iz historije bogatstva koje su primjenjive na BiH su te da rastući javni dug povećava privatno bogatstvo i da, iako nemamo podataka o privatnom i državnom bogatstvu u BiH, možemo očekivati da će rastući javni dug čak značajno povećati privatno bogatstvo. Isto tako nakon procesa privatizacije trebali bi procijeniti ovaj odnos privatnog i državnog bogatstva, jer privatni kapital predstavlja većinski dio kapitala u Francuskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu o čemu su već duže vrijeme dostupni podaci i što predstavlja osnovu za Pikettyev (2014) argument da historija kapitala ukazuje da je privatni kapital uvijek bio dominantiji i veći u razvijenom kapitalizmu. Tako da možemo zaključiti da se ovo nagomilavanje privatnog kapitala u BiH javilo nakon privatizacije i isto tako zbog rastućeg javnog duga.

3.5. Kategorije bogatstva i procjena utjecaja uvođenja poreza na bogatstvo u BiH

Bogatstvo može imati mnoge oblike i bogatstvo pojedinca ili domaćinstva će uvijek činiti mješavina različitih vrsta imovine. Imovina se uglavnom dijeli na dugotrajnu materijalnu imovinu i finansijska sredstva. Imovina se također može dijeliti u prenosive i neprenosive kategorije. Imovina obuhvata, ali nije ograničena na: zemljište, kuće i drugu imovinu (rezidencijalnu ili komercijalnu), poslovni kapital, poljoprivrednu imovinu uključujući

stoku, mašine, novčana sredstva, tekuće račune i depozite, rezerve životnog osiguranja, vlasnički udio u penzionim fondovima, vrijednosne papire (npr. obveznice, dionice, derivate/izvedenice i mjenice), ljudski kapital, dobru volju, intelektualno vlasništvo i ličnu imovinu kao što je nakit, antikviteti, namještaj, kolekcije i umjetnička djela.

Koristi imovine za vlasnika mogu biti u formi novčanog prihoda kroz kamatu, dividende, zakupninu i tantijeme. Međutim, mogu postojati i druge koristi za vlasnika imovine uključujući povećanje vrijednosti kapitala, finansijsku sigurnost, učešće u društvu, status, pristup, moć i uticaj, ekonomsku slobodu i psihološke koristi. (McDonnel, 2013)

Srednja vrijednost neto bogatstva domaćinstava u Euro zoni po HFCS je 109.200 Eura, a prosječna 230.800 Eura. Značajna razlika između ova dva broja odražava veoma nejednaku distribuciju bogatstva u Euro zoni, jer najbogatijih 10% domaćinstava kontroliše više od pola (50.4%) ukupnog neto bogatstva u Euro zoni (Europska Centralna Banka, 2013). Sastav i distribucija bruto imovine domaćinstava u BiH će se nedvojbeno razlikovati od one u Euro zoni. Međutim, HFCS nam daje neke indikacije o potencijalnoj poreskoj osnovici ako bi se u BiH uvela godišnji porez na neto bogatstvo.

Informacije o porezu na bogatstvo koje se nalazi u registrima bogatstva bi mogle po uzoru na

Tabela 7. Sastav bruto imovine u Euro zoni razvrstan u glavne tipove, %

		% dugotrajne materijalne imovine	% finansijska sredstva	% bruto imovina
Imovina	Dugotrajna materijalna imovina	100		85
	Finansijska sredstva		100	15
	Rezidencijalna imovina	60.8		51.7
	Druga imovina	22.7		19.3
	Samozapošljavanje (privatna kompanija)	11.5		9.8
Finansijska sredstva	Depoziti		42.9	6.4
	Istraživanje tehnologija u oblasti osiguranja		26.3	3.9
	Uzajamni fondovi		8.7	1.3
	Dionice		7.9	1.2
	Obveznice		6.6	1.0

Izvor: Euro sistem, Anкета o finansijama i potrošnji domaćinstva (ECB, april 2013. godine)

Norveški model obuhvatiti različite oblike bogatstva u skladu sa dole predstavljenom strukturom:

Korišćeci ove kategorije bogatstva i podatke dostupne od zvaničnih institucija za statistiku u BiH, kao i javno dostupne podatke, napravili smo procjenu veličine državnog bogatstva u BiH. Podaci o zalihi nefinansijskog bogatstva su procjena zasnovana na količinama i usporedivoj vrijednosti imovine iz studija o zemljištu i šumskom zemljištu u Europi. **Naša procjena bogatstva na osnovu kategorija bogatstva preuzetih iz Norveškog registra bogatstva otkrivaju okviran iznos od 114 milijardi KM neto bogatstva u BiH, što je oko 400% BDP-a. Ovo je i dalje konzervativna brojka u usporedbi sa Pikettyevom (2014:124) procjenom od 500% do 700% bogatstva država u usporedbi sa BDP-om u razvijenom svijetu. Oporezivanje ovog bogatstva sa 1% dovelo bi do 1.14 milijardi KM u poreskim prihodima.**

Ukupan iznos samog finansijskog bogatstva u BiH iznosi oko 25 milijardi KM. Na osnovu udjela finansijskog bogatstva u ukupnom bogatstvu Euro zone od 15%, kako je ranije navedeno u dokumentu, **ovo finansijsko bogatstvo po ovom procentu udjela u ukupnom bogatstvu bi iznosilo 166 milijardi KM ukupnog bogatstva u BiH, što je konzistentno sa**

našom makroekonomskom procjenom gdje se pretpostavlja povrat na kapital od oko 6.8% što je veoma realna pretpostavka.

3.6. Procjena bogatstva u Bosni i Hercegovini korištenjem makroekonomskih identiteta

Kako bi procijenili približan iznos zaliha bogatstva u BiH u odnosu na BDP mi ćemo se osloniti na odnos prihoda od kapitala i prihoda od rada u BDP statistici BiH. Udio prihoda od kapitala u BDP-u za BiH u 2015. godini iznosio je 40%, dok je udio prihoda od rada iznosio oko 60%. Udio prihoda od kapitala od 40% u ukupnom društvenom dohotku (BDP) u BiH privredi je najveći udio prihoda od kapitala u poređenju sa zemljama razvijenog liberalnog kapitalizma, gdje udio prihoda od kapitala u 21. vijeku već duži vremenski period stoji na 30%. U tom smislu BiH je u europskom 19. vijeku kada je udio prihoda od rada iznosio oko 60%.

Imajući u vidu činjenicu da je ovaj udio prihoda od kapitala u odnosu na BDP dobijen od zaliha kapitala koje ostvare određenu stopu povrata na kapital tako da je:

$$A = r * B$$

Tabela 8. Pregled koncepata bogatstva i predloženi budući administrativni izvori podataka za bogatstvo domaćinstava u BiH

Koncept bogatstva	Administrativni registar	Približna vrijednost u BiH u 2015. godini izražena u KM
Nefinansijsko bogatstvo		
Privatne kuće/stanovi	Procjenjene vrijednosti zasnovane na modelu	KM 59,761,036,000
Vikendice	Registar povrata poreza	Za ovu svrhu uvršteni u privatne kuće/stanove
Brodovi, automobili i ostala prevozna sredstva	Registar povrata poreza	Nije procjenjeno
Šume, farme, zemlja i drugi dugoročni materijalni kapital	Registar povrata poreza	KM 52.529.755.050
Mašinerija i oprema	Registar povrata poreza	Nije dostupna
Pokretna imovina	Registar povrata poreza	Nije procjenjeno
Imovina u inostranstvu	Registar povrata poreza	Nije procjenjeno
Imovina od samozapošljavanja	Registar povrata poreza	KM10,956,000,000
Finansijsko bogatstvo		
Depoziti u banci i gotovina	Registar povrata poreza	KM 16,483,500,000
Udio u zakladi	Registar povrata poreza	
Obveznice i drugi vrijednosni papiri	Registar povrata poreza	KM 1,780,190,184
Privatni penzioni fond ili vrijednost otkupa police životnog osiguranja	Registar povrata poreza	KM 562,110,867
Neizmireni dug	Registar povrata poreza	-
Depoziti u bankama izvan zemlje	Registar povrata poreza	-
Obaveze	Registar povrata poreza	KM 16,866,000,000
Ukupno dug	Registar povrata poreza	
Studentski zajmovi	Državni fond za studentske zajmove	Nije dostupna
Dug bankama izvan zemlje	Registar povrata poreza	-
TOTAL		KM 114,250,592,101

Napomena: Izračun autora. Vrijednost privatnih kuća/stanova je izračunata na osnovu podataka iz popisa i procjenjene vrijednosti metra kvadratnog. Šume, farme i zemljište su uzeti iz podataka iz popisa po vrijednostima koje koristi europski model valorizacije. Depoziti u bankama, gotovina i obaveze preuzeti su od Centralne banke BiH. Obveznice i drugi vrijednosni papiri su dati po vrijednosti trgovanja na burzama iz 2015. godine. Privatni penzioni fond i vrijednost otkupa police životnog osiguranja su vrijednosti iz Izvještaja o osiguranjima. Vrijednost samostalne djelatnosti je približna s obzirom na pretpostavljeni procenat bogatstva u odnosu na ukupno bogatstvo domaćinstava.

Gdje je,

A udio prihoda od kapitala u odnosu na BDP,

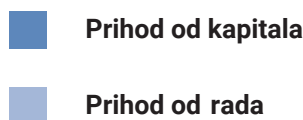
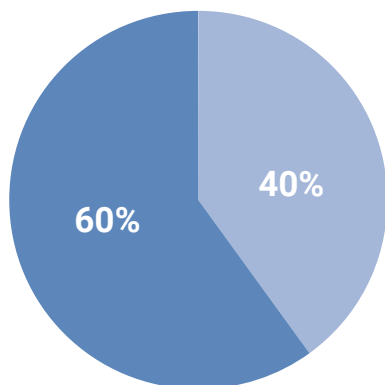
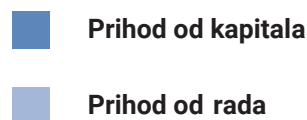
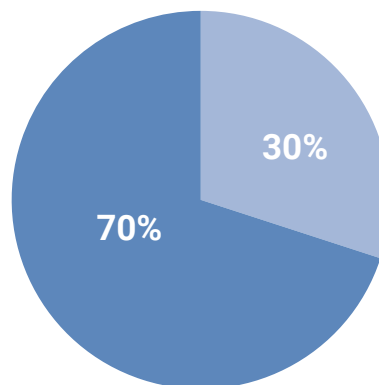
r prosječna stopa povrata na kapital,

B odnos zaliha kapitala i BDP-a.

Ako uzmemo da stopa povrata na kapital varira od 5% do 15%, dobijemo zalihu kapitala B u BiH koja iznosi 800% BDP-a ili 218 milijardi KM, 267% BDP-a ili 73 milijarde KM.

Oporezivanje ovog iznosa bogatstva po simboličnoj stopi od 1% dovelo bi do 2 milijarde KM

Slika 5. Udio ličnog dohotka i prihoda od imovine u BDP-u. BiH 2015. godine naspram EU prosjeka

SASTAV UKUPNOG DRUŠTVENOG DOHOTKA U BIH (2015)**SASTAV UKUPNOG DRUŠTVENOG DOHOTKA U EU (2015)**

Izvor: BiH Agencija za Statistiku, Eurostat (izračun autora)

poreskog prihoda što bi vladi omogućilo da smanji poreze na prihod od rada bar za najnižu platnu osnovicu, tako da se određeni osnovni iznos dohotka nikako ne oporezuje. Oslobođanje ovog osnovnog dohotka od poreza i uvođenje diferencijalnih stopa PDV-a kako bi se najpotrebnije stvari oslobodile poreza vodilo bi ka pravednijem poreskom sistemu. Imajući u vidu da je PDV jaz (ili procenat nenaplaćenog PDV-a još veoma velik) veći od 20% poresku reformu mora pratiti zakonodavstvo i provođenje još strožijih kazni za utaju poreza kako bi se poreska osnovica proširila. Ovo je možda i najvažniji prvi korak u poreskoj reformi gledajući kako izbjegavanje poreza uništava ekonomsku motivaciju. Također, mi moramo ići u smjeru reformu koje će omogućiti plaćanje poreza na osnovu relativne sposobnosti plaćanja poreza, jer sadašnji sistem oporezivanja prihoda nije progresivan i zaostaje za razvijenim kapitalističkim društvima. Sposobnost procjene sposobnosti poreskog subjekta da plati porez treba da bude po uzoru na Norveški model koji oporezuje sve oblike bogatstva i koji funkcioniše na osnovu relativne sposobnosti subjekta da plati poreze na osnovu informacija koje se čuvaju u takozvanom Registru

bogatstva. Ovaj registar se sastoji od kategorija bogatstva predstavljenih u tabeli 8. i nudi rješenje zakonodavcima u BiH ako bi išli u pravcu uvođenja poreza na bogatstvo.

3.7. Razmatranje politike i problema osmišljavanja poreza

Ranije studije su se bavile različitim problemima u izradi poreza i razmatrale su pitanja koja obuhvataju uspostavu poreske osnovice i poreske stope, poreske pragove, izuzeća i oslobođanja od plaćanja, pitanja provedbe i procjene, kao i pitanja ulaganja i bijega kapitala. (McDonnel (2013), Figari (2013)) Dok ova studija procjenjuje makroekonomsko i političko ekonomsko sagledavanje uvođenja poreza naš cilj nije bavljenje samim osmišljavanjem poreza, ali navodimo da je raniji rad već utemeljio određene opšte smjernice za učinkovitu politiku oporezivanja bogatstva. Važnost postavljanja veoma visokih gornjih granica i paušalne granične poreske stope na niski nivo je naglašena kako bi se povećala učinkovitost i smanjili troškovi provođenja poreza. Korist registara bogatstva koje vode poreske vlasti povećava sposobnost poreskih vlasti da provjere

svoje podatke iz poreza na prihod dok verifikacija podataka pomaže u suzbijanju sive ekonomije. Ono što zakonodavci moraju uraditi jeste da moraju biti pažljivi sa efektivnom poreskom stopom na prihode kod postojanja, ali ako je gornja granica postavljena veoma visoko ovi administrativni problemi i problemi sa dizajnom se uveliko pojednostavljaju.

Potencijalni prihodi i poreske stope

Porezi na neto bogatstvo su općenito donosili manje od 1% ukupnih poreskih prihoda za OECD zemlje koje su ih koristili. Najniže granične stope su varirale između 0.2% i 1.5%, dok su najviše granične stope varirale između 0.5% i 2.5%. Slijedeći iskustva zemalja koje su provele ove poreze, preferirana struktura za porez na neto bogatstvo je ona zasnovana na relativno visokoj gornjoj granici obaveza i sa najminimalnijim izuzećima i oslobođanjima od plaćanja poreza. (McDonnel, 2013)

Po podacima popisa u BiH iz 2013. godine prvih 5% domaćinstava predstavlja 58.169 poreskih jedinica, dok prvih 1% domaćinstava predstavlja 11.634 poreskih jedinica. Uzimajući procjenu od 43 milijarde KM bogatstva koje pripada prvim 5% domaćinstava onda prvih 5% domaćinstava u prosjeku imalo 740.000 KM po domaćinstvu. Ako pretpostavimo distribuciju bogatstva Euro zone, 1% domaćinstava ima 10.4% bogatstva, tako da bi prosječno bogatstvo prvih 1% domaćinstava iznosilo 1.203.369 KM neto bogatstva po domaćinstvu. Ljestvica potencijalnih prihoda ovisi o gornjoj granici, stopi i veći prihodi se mogu ostaviti smanjenjem granice i povećanjem poreske stope i mi ovdje vršimo osnovne izračune samo kako bi pokazali potencijal politike oporezivanja bogatstva u BiH kontekstu i željenih poreskih prihoda koji su predmet javne debate i ovise o mnogim drugim faktorima u ranim fazama uvođenja politike. U stvari, veoma simbolična poreska stopa i visoka granica će smanjiti ogorčenost i povećati će podršku javnosti za ovu politiku, te će povećati koristi koje su predstavljene u ovom dokumentu i više će se baviti socijalnom pravdom, demokratizacijom kapitalizma i pitanjem jednakosti.

Kako bi se prikupila 1 milijarda KM prihoda od 5% domaćinstava bila bi potrebno prosječno

opterećenje po domaćinstvu od 17.191 KM ili stopu od 17.191/740.000 ili 2.3%. Po ovoj pretpostavljenoj stopi povrata od 5%, porez na prihod u ovom slučaju iznosi $2.3/5=46\%$. Na kraju, trebali bismo biti svjesni da će dati poreski prag i distribucija bogatstva među populacijom, te koncentracija bogatstva u prvih 1% do 2% domaćinstava, imati veliki uticaj na poreski prihod. (McDonnel, 2013: 62)

Namjera ovog rada nije da govori o detaljima dizajna i različitim scenarijima koji bi se mogli javiti ovisno o pretpostavkama distribucije bogatstva. Međutim, u ovoj fazi je indikativno da bi porez na bogatstvo mogao ponuditi značajan potencijal za stvaranje prihoda čak i kada se prag postavi veoma visoko i uz veoma nisku stopu poreza na bogatstvo.

4. Zaključak

Poreska politika općenito mora biti ponovno procijenjena kako bi obavljala svoju redistributivnu ulogu za pravednije i ravnopravnije rezultate kapitalizma slobodnog tržišta u BiH. Porez na bogatstvo je veoma važna komponenta funkcije poreske politike jer:

- a) je prikazano da ukazuje na političku zabirnost i orijentaciju ka cijelom sistemu mjera, koja bi trebala voditi ka ravnopravnijim ishodima kapitalizma.
- b) može dati poticaj za pametniju socijalnu politiku;
- c) dok bi u isto vrijeme ispravljala primjećeni trend da se u njenom odsustvu bogatstvo akumulira u rukama nekolicine;
- d) je veoma važan mehanizam u ispravljanju zala političke ekonomije neuspjele privatizacije u BiH, nezakonito stečenog bogatstva i sive ekonomije.

Registri bogatstva pridonose demokratizaciji kapitalizma, destigmatizaciji poduzetništva i kapitalista, te na jedan veoma sistemski način ispravljaju pogreške neuspjele privatizacije.

Sama socijalna politika ne može prouzročiti više socijalne kohezije, jer je redistributivna uloga poreske politike najvažniji alat za pravednije rezultate socijalističkog kapitalizma. Pokazali smo da bi se redistributivna uloga poreske politike u BiH mogla popraviti progresivnijim poreskom na lični dohodak i dobit. Međutim, porez na bogatstvo je važan na simboličnom nivou kako bi obuhvatio ogromno bogatstvo koje nije oporezovano tako da prekidamo krug samojačajućih nejednakih ishoda sistema, koji su rezultirali iz početnog gomilanja kapitala koje je bilo potencijalno nezakonito i izvan zakonskih ekonomskih tokova. Čak i ako je periodičan porez na bogatstvo je drastičan prvi korak., istorija nudi alternativu u paušalnoj naknadi na bogatstvo za izjednačavanje tereta, što predstavlja potencijalnu alternativu.

Ako su informacije o koncentraciji bogatstva potvrđene, porez na bogatstvo može prikupiti značajne prihode (oko 1 milijardu KM sa granicom postavljenom na 300.000 KM i stopom od 1%), koji mogu biti korišteni za restrukturiranje poreskog sistema tako što će oni sa osnovnim prihodima biti oslobođeni prevelikog poreskog tereta koji trenutno nose. Nedostatak djelovanja zbog navoda da je ovo skup porez za provesti nije dovoljan argument, jer je mnogo koristi koje sami registri bogatstva mogu donijeti. Ove koristi uključuju cijeli dijapazon društveno poželjnih rezultata u smislu demokratizacije kapitalizma i veće socijalne kohezije.

Na kraju, ali ne i manje važan je argument Besleya i Perssona (2013) da fiskalni kapacitet određuje kapacitet države, jer je jaka država preduslov za fiskalni kapacitet. Ovo je možda i najjači argument za izgradnju kapaciteta putem uvođenja registara poreza na bogatstvo, jer će izrada registra poreza na bogatstvo također doprinijeti izgradnji jače države Bosne i Hercegovine. To je dvojsmjerni odnos. Jaka država BiH je kompatibilna sa ciljem višeg stanja vladavine zakona i borbe protiv korupcije, što bi donijelo mnogo neposrednih koristi koje je teško izmjeriti, ali koje su ipak veoma važne, poput poboljšanja imidža zemlje. Ovo bi zatim moglo privući nove investicije i općenito poboljšati ekonomsku i tržišnu efikasnost u BiH.

Bibliografija

Aghion, P. and Commannder, S.J. (1999), On the Dynamics of Inequality in the Transition, *Economics of Transition*, No. 7, str. 275-298.

Bandelj, N. and Mahutga, M.C. (2010), How Socio-Economic Changes Shape Income Inequality in Post-Socialist Europe, *Social Forces*, No. 88, str. 2133-2161.

Besley T. and Persson T. (2013), Taxation and Development, Chapter prepared for Handbook of Public Economics edited by Auerbach A., Chetty R., Feldstein M. and Saez E., Amsterdam: Elsevier 2013.

Denk O. (2012) Tax reform in Norway: a focus on capital taxation, OECD Economics Department working paper no 950, Paris: OECD

Edson, C. (2012) The Capital Constraining Effects of the Norwegian Wealth Tax, Statistics Norway, Discussion Paper No. 724.

Epland J. and Kirkeberg M.L (2012), Wealth Distribution in Norway: Evidence from A New Register Based Data, Statistics Reports 3/5/2012.

Esmaeel E.S. (2013), The Impact of Direct and Indirect Taxation on Consumers', *Journal of Engineering*, Vol 3, Issue 6, str. 8-13.

European Central Bank (2013) The Eurosystem Household Finance and Consumption Survey Results from the First Wave, Statistics Paper Series 2, april, Frankfurt.

Eurostat (2012) Taxation Trends in the European Union: Data for the European Union Member States, Iceland and Norway, 2012 Edition, Brisel.

Eurostat (2013) Taxation Trends in the European Union: Data for the Member States, Iceland and Norway, 2013 Edition, Brisel 66.

Figari, F. (2013) Redistributive Effects of Consolidation on the Revenue Side, Discussion, European Commission Economic Papers 502, august.

- Friedman, M. (1987). Leube, K., ed. „The Case for the Negative Income Tax“. *The Essence of Friedman*. Hoover Institution Press: str. 57–68.
- Glennerster H (2012) 'Why was a wealth tax for the UK abandoned? Lessons for the policy process and tackling wealth inequality', *Journal of Social Policy*, 41(2): 233–249.
- Grimalda, G., Barlow, D. and Meschi, E. (2010), *Varieties of Capitalisms and Varieties of Performances: Accounting for Inequality in Post-Soviet Union Transition Economies*, *International Review of Applied Economics*, No. 24, str. 379-403.
- International Monetary Fund (2015), *Bosnia and Herzegovina: Selected Issues, Country Report No. 15/299*, Washington DC.
- Ivanova, M. (2007), *Inequality and Government Policies in Central and Eastern Europe*, *East European Quarterly*, No. 41, str. 167-204.
- Izyumov, A. and Claxon, T. (2009), *Models of Capitalism and Income Distribution in Transition Economies: A Comparative Perspective*, *Journal of Economic Issues*, str. 43, pp. 733-758.
- Johansson A, Heady C, Arnold J, Brys B and Varia L (2008) *Tax and Economic Growth*, OECD Economics Department working paper no 620, Paris: OECD.
- Lawton K. and Reed H. (2013), *Property and Wealth Taxes in the UK: The Context for Reform*, Institute for Public Policy Research, mart 2013.
- Mankiw N.G., Weinzierl M. And Yagan D. (2009), *Optimal Taxation in Theory and Practice*, *Journal of Economic Perspectives* 23(4): 147-174.
- McDonnel T.A. (2013), *Wealth Tax: Options for Its Implementation in the Republic of Ireland*, Nevin Economic Research Institute (NERI) WP 2013/ No.6
- Milanovic, B. (1998), *Income, Inequality, and Poverty during the Transition from Planned to Market Economy*, Washington: The World Bank Group.
- Mirrlees, James A., (1971). "An Exploration in the Theory of Optimal Income Taxation," *Review of Economic Studies* 38, 175-208.
- Mirrlees J, Adam S, Besley T, Blundell R, Bond S, Chote R, Gammie M, Johnson P, Myles G and Poterba J (2011). *Tax by Design: The Mirrlees Review*, Oxford: Oxford University Press.
- Mkandawire T. (2005), *Targeting and Universalism in Poverty Reduction, Social Policy and Development*, Paper Number 23, United Nations Research Institute for Social Development.
- Nayeem Abdullah M. And Parvez K. (2012), *Effect Of Vat And Tax On Economy: An Analysis In The Context Of Bangladesh*, *Research Journal of Finance and Accounting*, Vol.3, No. 7., pp. 64-70
- OECD baza podataka o nejednakosti.
- OECD (2013), *OECD Framework for Statistics on the Distribution of Household Income, Consumption and Wealth*, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264194830-en>
- Omerbegovic Arapovic A. and Arapovic A. (2016), *Influence of Wealth Tax Policy and Redistribution on Inequality in Capitalism: Lessons for Transitioning Economies*, European Center for Policy, Working Paper septembar 2016.
- Oxley M and Haffner M (2010) *Housing taxation and subsidies: international comparisons and the options for reform*, York: Joseph Rowntree Foundation
- Piketty T. (2014), *Capital in the 21st Century*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Pippin S, Tosun M, Carslaw C and Mason R (2010) 'Property tax and other wealth taxes internationally: evidence from OECD countries', *Advances in Taxation*, 19: 145–169.

Roose S., Viju C. (2014), Income Inequality in Post-Communist Central and Eastern European Countries, *Eastern Journal of European Studies*, Volume 5, Issue 1, juni 2014.

Samanta, S.K. and Heyse, A. (2006), Income Inequality and Economic Growth in Developing Countries: An Empirical Analysis, *Indian Journal of Economics and Business*, No. 5, str. 243-254.

Schnellenbach, J. (2012) The Economics of Taxing Net Wealth: A Survey of the Issues, *Freiburger Diskussionspapiere zur Ordnungsökonomik*, No. 12/5.

Sierminska E., Brandolini A. and Smeeding T. M. (2006). Comparing wealth distribution across rich countries: First results from the Luxembourg Wealth Study. The Luxembourg Wealth Study Working Paper Series. Working paper no. 1.

Todaro, M.P. and Smith, S.C. (2009), *Economic Development*, Boston: Pearson Addison Wesley.

Törmälehto, V-M (2009): LIS and National Accounts comparison. Luxembourg Income Study, Technical Paper Series No. 1.

Toth I.G. (2013), Time Series and Cross Country Variation of Income Inequalities in Europe on the Medium Run: Are Inequality Structures Converging in the Past Decades?, *Gini Policy Paper 3*, Growing Inequalities Impacts, September 2013.

Walker F.A. (1888), The Bases of Taxation, *The Political Science Quarterly*, Vol. 3, No. 1 (Mar., 1888), pp. 1-16, Published by: The Academy of Political Science Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/2138983> Accessed: 02-08-2016 12:14 UTC.

O autoru

Adisa Omerbegović Arapović je vanredni profesor finansija i Prorektorica za obrazovanje na Internacionalnom Burch univerzitetu u Sarajevu. Posjeduje MBA i Ph.D. u oblasti međunarodnih finansija i makroekonomije s Univerziteta Malaya u Maleziji. Njeno akademsko istraživanje i predavačko iskustvo su uglavnom u oblasti makroekonomije i finansija, ali sežu i u oblast političke ekonomije i tranzicije. Članica je Ekonomskog savjeta Vlade Federacije BiH.

Impressum

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) | Ured u Bosni i Hercegovini
Kupreška 20, 71 000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Odgovorni:
Marius Müller-Hennig, Direktor

Tel.: +387 33 722 010
Fax: +387 33 613 505
E-mail: fes@fes.ba
www.fes.ba

DTP: Filip Andronik
Štampa: Amos Graf, Sarajevo
Tiraž: 150 primjeraka

Publikaciju možete naručiti na e-mail: fes@fes.ba.

Stavovi, mišljenja i zaključci u ovoj publikaciji ne moraju nužno odražavati stavove Friedrich-Ebert-Stiftung. Friedrich-Ebert-Stiftung ne garantuje za tačnost podataka koji su izneseni u publikaciji.

Sva prava zadržana od Friedrich-Ebert-Stiftung.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine,
Sarajevo

336.226(497.6)

OMERBEGOVIĆ Arapović, Adisa
Porez na bogatstvo u Bosni i Hercegovini : novi put ka
pravednosti i demokratizaciji / Adisa Omerbegović Arapović.
- Sarajevo : Friedrich-Ebert-Stiftung, 2018. - 31 str. : graf.
prikazi ; 30 cm

O autoru: str. [32]. - Bibliografija: str. 29-31.

ISBN 978-9958-884-59-7
I. Arapović, Adisa Omerbegović - Omerbegović Arapović,
Adisa
COBISS.BH-ID 24952582